

Univerzita Karlova

Husitská teologická fakulta

Rozvod manželství a finanční situace neúplné rodiny jako sociální událost

Divorce and Financial Situation of Single-Parent Families as a Social event

Diplomová práce

prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

Bc. Ivana Polková, DiS.

Praha 2018

Poděkování:

Za odborné vedení diplomové práce velice děkuji prof. PhDr. Beátě Krahulcové, CSc., za její ochotu při konzultacích, za všechny důležité informace, rady, připomínky a výbornou spolupráci.

Velké poděkování náleží celé mé rodině a přátelům za podporu, trpělivost a povzbuzování po celou dobu mého studia.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací „Rozvod manželství a finanční situace neúplné rodiny jako sociální událost“ vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 7. května 2018

Bc. Ivana Polková, DiS.

Anotace

Diplomová práce na téma Rozvod manželství a finanční situace neúplné rodiny jako sociální událost, se zabývá především ekonomickými dopady rodičů samoživitelů v době po rozvodu. Diplomová práce má systematicky řazené kapitoly, které na zvolené téma rozvodu manželství nahlíží především z právních, sociálních a psychologických věd. Součástí diplomové práce je empirické šetření, které poukazuje na možnosti zlepšení finanční situace neúplné rodiny, zejména v kontaktu se státní správou.

Klíčová slova:

Finanční situace, rodič samoživitel, rozvod, sociální událost, systém sociálního zabezpečení

Abstract

The master's thesis deals with the topic "Marital Divorce and Financial Situation of an Incomplete Family as a Social Occurrence," and is concerned predominantly with an economic impact of a divorce on single parents in the period immediately after the divorce. The thesis is systematically divided into chapters which analyze marital divorce primarily from a point of view of legal, social and psychological sciences. Included in the thesis is an empirical investigation which points out the possibility of amelioration of financial situation in an incomplete family, especially when the family is in contact with the state administration.

Keywords:

Financial situation, single parent, divorce, social occurrence, welfare system

Obsah

Úvod.....	9
1. Rozvod jako sociální událost	11
1.1 Právní úprava rozvodu.....	13
1.2 Rozvod v číslech.....	18
2. Finanční situace neúplné rodiny	20
2.1 Principy a cíle rodinné politiky	21
2.2 Vyživovací povinnost	22
2.3 Výživné rozvedeného manžela	26
2.4 Vymáhání výživného	26
2.5 Systém sociálního zabezpečení v České republice	28
2.6 Systém nemocenského pojištění	29
2.6.1 Nemocenské	29
2.6.2 Peněžitá pomoc v mateřství	30
2.6.3 Ošetřovné	31
2.6.4 Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství	32
2.6.5 Dávka otcovské poporodní péče	32
2.6.6 Dlouhodobé ošetřovné	32
2.7 Státní sociální podpora	33
2.7.1 Přídavek na dítě.....	33

2.7.2	Příspěvek na bydlení	34
2.7.3	Rodičovský příspěvek	34
2.7.4	Porodné	35
2.7.5	Pohřebné.....	36
2.8	Životní a existenční minimum	36
2.9	Pomoc v hmotné nouzi	38
2.9.1	Příspěvek na živobytí	38
2.9.2	Doplatek na bydlení	39
2.9.3	Mimořádná okamžitá pomoc.....	39
<u>3.</u>	Sociální práce s rodičem samoživitelem	41
3.1	Rodič samoživitel.....	42
3.2	Náklady spojené s nároky domácnosti rodičů samoživitelů	43
3.3	Sociální práce s rodičem samoživitelem	45
3.3.1	Etická dilemata sociálních pracovníků	46
3.3.2	Vybrané přístupy v sociální práci s neúplnou rodinou	48
4.	Analýza postupu činnosti sociálních pracovníků.....	50
4.1	Cíl empirického šetření	50
4.2	Výzkumný soubor	50
4.3	Metodologie – metody a techniky empirického šetření	52
4.4	Úkoly empirického šetření:	53
4.5	Vlastní vyhodnocení dotazníku.....	54

Závěr	84
Seznam použité literatury	86
Seznam tabulek	90
Seznam grafů	91
Abstrakt.....	92

Seznam zkratk:

LZPS Listina základních práv a svobod

SPOD Sociálně-právní ochrana dětí

MPSV Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

ČR Česká republika

ÚVOD

Tématem diplomové práce je rozvod manželství a finanční situace neúplné rodiny jako sociální událost. Rodina dle psychologického slovníku „...*společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí...*“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 512). Rodina tedy může mít podobu uzavřeného svazku, tedy manželství, ale pokud nastane zlom ve vztahu, který se manželé rozhodnou řešit za pomoci právní cesty, dochází velmi často k rozvodovému řízení.

Pokud dochází k rozvodu, jde o část života partnerů, která se může projevovat také s dlouhodobými následky, mj. ztráty pocitu jistoty, viny, vlastního selhání atp. Tyto důsledky se mohou projevovat také v době po rozvodu, kdy dochází ke stabilizaci partnerů a neúplné rodiny. Tyto důsledky mohou narušit stránky osobnosti všech zúčastněných, ale především dochází k sociální události, kdy se mění statut jedinců a také jejich míry odpovědnosti za následující období, především zajištění dostačujících finančních prostředků, pro zajištění či udržení životního standardu.

Práce se zaměří především na finanční možnosti neúplných rodičů, jejich postavení v systému sociálního zabezpečení České republiky, postavení na trhu práce, právní možnosti, navýšit příjem o výživné atp. Finanční možnosti jsou rozvedeny na základě možných finančních zdrojů, ale také na ty možnosti, které lze využít ve spolupráci se sociálním pracovníkem různých sociálních služeb či podpory ze strany Úřadu práce České republiky.

První kapitola práce se zaměří na vymezení rozvodu jako sociální události. Cílem první kapitoly bude seznámit čtenáře s prvopočátky rozvratu v manželství, kde budou uvedeny základní psychologické projevy v chování partnerů (psychorozvod) a také jednotlivé kroky v samotném podání návrhu na rozvod manželství. Definování základní typologie možností rozvodů v České republice je důležité pro pochopení této sociální události pro sociální pracovníky, kteří budou v kontaktu s neúplnou rodinou, která vyjádří potřebu při řešení vzniklé nepříznivé životní situace, která nastala na základě tohoto rozhodnutí.

Druhá kapitola se bude věnovat problematice finanční situace neúplné rodiny na základě informací z platné legislativy České republiky. Tato kapitola se zaměří na poznatky MPSV a právní dopady, které mohou upravit takto vzniklou nepříznivou životní situaci, např. cíle rodinné politiky, vymezení vyživovací povinnosti vč. jeho vymáhání vůči rodiči, který tuto povinnost neplní. Také se druhá kapitola zaměří na finanční podporu rodiny v rámci systému sociálního zabezpečení České republiky, kde bude možnost vymezit si základní dávky nemocenského pojištění, státní sociální podpory a také pomoci v hmotné nouzi. Definice těchto systémů vč. popsání podmínek, které upravují vznik nároku na jednotlivé dávky, je důležitá pro sociální pracovníky, pro zmapování veškerých možných způsobů, jak na základě vzniklých sociálních událostí může neúplná rodina reagovat.

Třetí kapitola problematiku práce s neúplnou rodinou vymezí v rámci sociální práce. Definuje problematiku, která může být spojena se získaným statutem rodiče samoživitele a jeho působnost v rámci získaných sociálních rolí a možností uplatnění na trhu práce, kde může docházet k rozdílným postavením mezi otcem samoživitелеm či matkou samoživitelkou. Tato kapitola také definuje náklady spojené s nároky domácnosti těchto neúplných rodin, kde se zkoumaná problematika zaměří na snížení příjmů a postupnému upravování postavení v naplnění životních potřeb členů rodiny. Dále se kapitola zaměří na samotnou sociální práci s neúplnou rodinou. Vymezením základní problematiky etických dilemat napomůže sociálním pracovníkům vybrat si správnou metodu, přístup a techniku při práci s neúplnou rodinou.

Součástí práce bude také zmapování a analýza postupů činnosti sociálních pracovníků ve státním a nestátním sektoru. V rámci tohoto popisu dojde také k popisu postupů sociálních pracovníků na úseku pomoci v hmotné nouzi, kde bude sepsán postup činnosti v rámci sociálního šetření a také vzorový příklad výpočtu nárokových dávek z tohoto systému. Cílem této části práce bude ověření si postupů sociálních pracovníků na základě dotazníkového průzkumu a přiloženého vzorového příkladu.

1. ROZVOD JAKO SOCIÁLNÍ UDÁLOST

Rozvod, způsob, který je jako jediný v České republice právní možností ukončení platného manželství. Jde o fázi života každého, který uzavřel manželství, které z objektivních či subjektivních příčin přestalo plnit své funkce rodiny. Každý vztah, tedy i manželství, musí reagovat na skutečnosti, které ovlivňují postoj partnerů k sobě navzájem. Tato období mohou být stmelující pro partnerský život, ale také dochází k vývoji názoru, že život ve stávajícím vztahu není dostačující, a manželství je v rozvratu. Zde dochází k subjektivnímu řešení jednoho či obou manželů, k první myšlence ukončit manželství rozvodem (Wolf, 1994, Kratochvíl, 2000).

Rozvod je v České republice ukotven v Novém občanském zákoníku, části II. Rodinné právo (č. 89/2012 Sb.). Rozvod je náročný pro všechny zúčastněné strany, ale také pro širší příbuzenstvo i přátele. Proces rozvodu není jednoduchý. Také se nejedná o čin krátkodobého charakteru. Při práci s klienty v občanských, právních a rodinných poradnách se opakovaně sociální pracovnice doptává, zda je rozvod skutečně možností, kterou klienti chtějí a zároveň si sociální pracovníci ověřují, zda nejde pouze o čin zviditelnění se ve vztahu či projev pomsty vůči druhému partnerovi (Poupětová, 2009, Kratochvíl, 2000).

S ohledem na přetíženost soudů může rozhodnutí o rozsudku o rozvodu trvat i řadu let, obzvlášť pokud se manželská krize podepisuje také na ukončení manželství, kde je jedinou možností využití sporného rozvodu. Rozvod není samozřejmě pouze otázkou bývalých manželů, ale také dětí, které jsou součástí této rodiny. „...*každý účastník rozvodu prochází právním rozvodem a psychorozvodem...*“ (Poupětová, 2009, s. 15).

Rozdíl mezi právním rozvodem a psychorozvodem je především v reakcích. Pokud se jedná o právní rozvod, jde o jeho podobu, která je ukončena právoplatným rozsudkem o rozvodu manželství. Právní rozvod tety upravuje poměry k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu, společné jmění manželů, vyživovací povinnost k nezaopatřeným dětem, bývalému manželovi či manželce a samozřejmě rozhodnutí o ukončení manželského vztahu. Jde o ty skutečnosti, které se projevují navenek, jsou spojené s majetkovým charakterem a v případě, kdy rozvod je sporný, je o těchto skutečnostech rozhodováno třetí osobou – soudem.

Psychorozvod se projevuje vnitřními psychologickými procesy. Jde o stav vyrovnávání se s ukončením manželství. Jde o velmi zdlouhavý a těžký proces smíření se s koncem manželství a partnerství. Tato fáze se objevuje u jednoho z partnerů ještě v době před podáním návrhu o rozvod manželství. Druhý partner touto fází prochází podle individuální potřeby. Nelze přesně definovat, kdy tato fáze nastává u druhého partnera, zda s podáním návrhu, rozhodnutím soudu, odstěhováním partnera či v době, kdy bývalý manžel začíná nový vztah. Také může nastat situace, že se smíření s rozvodem nedostaví. Vztah po rozvodu je tedy ovlivněn pocity ublíženosti, zrady. Často se projevuje bojem o majetek či děti a jde o náročnou, traumatizující zkušenost pro všechny zúčastněné. „*Rozvod je zátěžová situace. Dokonce jedna z nejtěžších. Je psychologicky považován za druhou nejtěžší životní situaci hned po úmrtí blízké osoby.*“ (Poupětová, 2009).

S rozvodem jsou spojena úskalí, která se objevují v různých fázích či reakcích na rozpad vztahu. Podle Wolfové (1994) začíná celý proces rozvodu již v prvních myšlenkách na něj. Tedy v době, kdy manželé začínají o skutečnosti ukončit manželství uvažovat a končí až faktickým rozchodem a ustálením jejich nového, samostatného způsobu žití. Stručně lze hovořit o čtyřech stadiích, a to odmítání pravdy, propuknutí emocí, nová orientace, nová životní koncepce. Toto členění není jediné, které se dá využít pro odchod a smíření se s novou skutečností. Alternativně se také využívají klasifikace se ztrátou a smrtí Froiland, Hozmann (in Kratochvíl, 2000) či model Kübler-Rossové (2015).

Samotný prvopočátek rozpadu manželství nezačíná podáním návrhu na rozvod manželství, ale přichází již s prvními konflikty v rodině. Rozvodový proces začíná často měsíce či roky před tímto podáním k místně příslušnému soudu. První konflikty jsou důsledkem nesouladu a vznikem sporu mezi manžely. Začínají stagnovat a být otevření vůči cestě, která by mohla tento konflikt vyřešit. Kompromis se v tomto stadiu podobá utopické myšlence (Poupětová, 2007).

Po tomto období se manželství dostane do rozvratu, kde je typickým projevem narušení rodinných funkcí, především emoční, ekonomické i výchovné. Tento systém stadií doplňují Novák a Průchová (2004) o stadium (fázi) předrozvodových fantazií, kde typickým znakem jsou snahy o smíření a potlačení vlastních požadavků od partnera. Manželé často cyklicky opakují fáze rozhodnutí ukončit manželství s fází předrozvodových fantazií.

Všichni výše uvedení autoři však končí stadiem, kdy se jeden či oba manželé rozhodnou a fakticky podají návrh na rozvod manželství. Většinou tak dochází po častém opakování fantazií, manželské krize, ochabnutí vztahu, kdy se manželé shodují, že v takovémto stavu dále setrvávat nechtějí (Plaňava, 2000).

Faktickým ukončením rozvodu nebývá samotné rozhodnutí soudu o ukončení manželství, ale tím, že si rozvedení partneři zvykají na svou novou životní etapu, tedy smířením se s ukončením předešlého vztahu. Dojít k tomuto cíli není jednoduché a jsou partneři, kteří jsou zhrzení a cítí zradu ze strany bývalého partnera a nemusí se přes tyto křivdy sami dostat. Často tak dochází k tomu, že se jeden z partnerů vrací do předrozvodových fází (Plaňava, 2000).

Rozvod má i své další aspekty, které ovlivňují životy zúčastněných, zejména sociální, etické, právní emoční a psychologické. V neposlední řadě také ovlivňuje ekonomickou stabilitu původní rodiny, tím, že dochází k rozpadu a k oslabení získávání příjmů. Jde o období, které může mít přesah i do budoucího života a může tak zúčastněně ovlivňovat i nadále (Novák, Průchová, 2004; Plaňava, 2000).

1.1 Právní úprava rozvodu

Práva, která upravují vztahy v rodině, které jsou ovlivněny rozvodem manželství a poměru k nezletilým dětem, jsou upraveny již v Ústavě České republiky, § 10 souhlas s mezinárodními smlouvami, ke kterým je Česká republika vázána. Jejich ratifikace ovlivňuje také právní řád, zejména v případech, kdy mezinárodní smlouva stanoví něco jiného než platný zákon dané země. V těchto případech má vždy přednost mezinárodní smlouva (zákon č. 1/1993 Sb., § 10).

Nejvýznamnější mezinárodní smlouva, kterou Česká republika přijala, je Úmluva o právech dítěte, která vstoupila v platnost 6. února 1991, pro Českou a Slovenskou federativní republiku. Podrobněji se Úmluva o právech dítěte zabývá pojmy, které úzce souvisejí s rozvodovým řízením v České republice, zejména pak zásahem sociálních pracovníků z oddělení SPOD. Mezi významné pojmy, které souvisejí s rozpadem rodiny,

patří články, které upravují princip zájmu dítěte, zabezpečení vlastního názoru, zabezpečení kontaktu s rodiči (zákon č. 104/1991 Sb., čl. 3).

Princip zájmu dítěte je přední hledisko při jakékoli činnosti, která se týká dětí. Bez ohledu, zda tyto činnosti poskytuje veřejné či soukromé zařízení sociální péče, soudy, správní či zákonodárný orgán (zákon č. 104/1991 Sb., čl. 3).

Mezi stěžejní články, které ovlivňují rozhodnutí soudu o úpravě poměru k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu, patří čl. 9, který stanovuje povinnost, aby „...*dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli...*“ Součástí tohoto článku je také povinnost zajistit právo dítěte na osobní kontakt s odloučeným rodičem, pokud neexistují důvody, které by mohly ohrozit zájem a blaho dítěte. Další článek důležitý pro toto rozhodování je čl. 12, který upravuje právo pro zabezpečení vlastního názoru dítěte. Podle tohoto článku má dítě, „...*kteřé je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni*“ (zákon č. 104/1991 Sb., čl. 9; čl. 12).

Tyto skutečnosti z Úmluvy o právech dítěte ovlivnily právní řád České republiky, konkrétně zákon č. 359/1999 Sb., o sociální ochraně dětí, § 8, odst. 2 „...*dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo pro účely sociálně-právní ochrany tyto názory svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.*“

Přijetím této mezinárodní smlouvy se změnilo soudní řízení právě v případech, kdy se jednalo o dětech bez dětí. Nyní je povinnost každého soudního či správního řízení, aby vyhovělo právu dítěte být vyslyšeno a mělo možnost zapojit se do rozhodování o své osobě. Zpravidla soud pověří orgán vykonávající sociálně-právní ochranu dětí, aby se vyjádřilo k navrženému nebo zamýšlenému opatření soudu (zákon č. 359/1999 Sb.).

Podle zhodnocení stavu dítěte se také rozhoduje prostřednictvím opatrovníka, především v rozvodovém řízení, kde sociální pracovník hájí blaho a zájem dítěte. Tento opatrovník je také ustanoven těm dětem, které nejsou natolik duševně vyspělé, aby dokázaly

formulovat své vlastní názory, které by byly schopné vyjádřit. Opatrovník je také ustanoven dětem, které jsou ve věku, kdy nedokáží pochopit smysl probíhajícího řízení. Podle principů z Úmluvy o právech dítěte má dítě právo na informace. Při probíhajícím řízení však dítě nemusí získat dostatek prostoru k jejich řádnému pochopení, z tohoto důvodu se také ukládá opatrovník, který zprostředkuje v dostatečné míře informace, které plynou z probíhajícího správního řízení. Osoba, která je opatrovníkem, také zprostředkovává názory dítěte u soudu. Ve většině případů rozvodového řízení je opatrovníkem ustanoven sociální pracovník z oddělení SPOD (zákon č. 359/1999 Sb.; zákon č. 89/2012 Sb.).

Další zákon, který byl Úmluvou o právech dítěte, je občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.). V jeho II. části, Rodinném právu, jsou uvedeny případy, které využívají výše uvedených principů z Úmluvy o právech dítěte, např. souhlas dítěte s osvojením (§ 806 - § 808), osobní styk rodiče s dítětem (§ 887 - § 891), opatrovnictví dítěte (§ 943 - § 952) a také v oddílu 3 rodiče a dítě (§ 855 – § 923), kde jsou principy využity pro výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství (zákon č. 89/2012 Sb.).

V případech, kdy se do správního procesu a soudního řízení dostane nezletilé dítě, je jeho ochrana a péče zajištěna právě přijetím Úmluvy o právech dítěte, která je aplikována do výše uvedených zákonů, které jsou nezbytné pro hájení zájmů a blaha nezletilého dítěte (zákon č. 104/1991 Sb.; zákon č. 359/1999 Sb.; zákon č. 89/2012 Sb.).

Další mezinárodněprávní úmluva, ke které se Česká republika zavázala, je Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí neboli Haagská úmluva (zákon č. 34/1998 Sb.). Jejím cílem je zabránit přemístění dítěte do některého ze smluvních států nebo zadržení dítěte v některém ze smluvních států. Tato úmluva se uplatňuje také při manželstvích, která jsou uzavírána mezi občany různých států, a tedy i při možnosti rozvodu v takto vzniklých rodinách. V těchto případech je doporučováno, aby došlo ke smířčímu řízení, tedy k takové dohodě, která bude vyhovovat všem. V České republice lze takovou dohodu uzavřít prostřednictvím mediační služby, oprávněným mediátorem podle zákona o probační a mediační službě. Tato úmluva je platná pro nezletilé děti do 16 let jejich věku (zákon č. 34/1998 Sb.; zákon č. 257/2000 Sb.).

Česká republika také ke dni 1. července 2001 přijala Evropskou úmluvu o výkonu práv dětí (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb.). Její působnost je na nezletilé děti do věku 18 let. Podobně jako Úmluva o právech dítěte je jejím cílem hájit nejlepší zájem dětí, podporovat jejich práva vč. informovanosti o probíhajícím řízení, aby se těchto řízení mohly osobně účastnit. Evropská úmluva blíže specifikuje procesní práva dítěte (informovanost o řízení, možnost vyjádřit se, účastnit se, požádat o zástupce vč. dopadu vyhovění jeho názoru a důsledcích kteréhokoliv rozhodnutí, které dítě provede. Rozdíl oproti Úmluvě o právech dítěte je ten, že dítě si může zvolit kohokoli za zástupce, zatímco v Úmluvě o právech dítěte je zástupce přiřazen (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb.).

Mezi další mezinárodní úmluvy se řadí Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy ve věci rodinné mediace. Toto doporučení poskytuje státům Evropské unie podpůrnou síť pro vytvoření právního řádu k vytvoření alternativních procesů pro řešení rodinných sporů. V České republice jde o využití mediačních služeb, které aktivně a podpůrně pracují s manžely v jejich manželské krizi a pomáhají jim účastnit se na vytvoření dohody. Mediace se může využívat při řešení rozvodu dohodou, a tedy veškerých dokumentů, které jsou pro tento způsob rozvodu stěžejní, např. úprava poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu, majetkové vyrovnání manželů atp. (Soubor vybraných dokumentů Rady Evropy v oblasti ochrany práv dětí; 2011; zákon č. 257/2000 Sb.).

Mezi stěžejní zákony, které upravují postavení rodiny, patří Listina základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (zákon č. 2/1993 Sb., dále jen LZPS). Pojem rozvod LZPS přímo neupravuje, zato upravuje postavení rodiny a rodičovství. Také LZPS zmiňuje bod o pomoci ze strany státu. *„Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláště ochrana dětí a mladistvých je zaručena. Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva. Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.“* (zákon č. 2/1993 Sb., čl. 32).

Rozvod je upraven v Novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.). Konkrétně v § 754 - § 770, které upravují rozvod manželství a následky zániku manželství, např.

příjmení rozvedeného manžela, výživné rozvedeného manžela, majetková práva a povinnosti a bydlení po zániku manželství.

Základním a jediným důvodem pro rozvod manželství je takový stav manželství, jestliže „...soužití manželů je hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení“ (zákon č. 89/2012 Sb., § 755 odst. 1). Pod touto definicí zákona se myslí, že manželé se sobě navzájem odcizili, nejsou schopni komunikace, nevytváří zdravé rodinné prostředí pro výchovu dětí, neplní funkce rodiny a také nehospodaří spolu. Díky tomuto předpokladu existují v České republice dva způsoby rozvodu, sporným a nesporným řízením. Sporné řízení o rozvodu manželství může být soudně zamítnuto, pakliže je manželství v rozporu s tzv. klauzulí tvrdosti. Ta hájí jak zájem nezletilého dítěte manželů, tak i zájem manžela, kterému by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma, např. dítě by mohlo zůstat bez prostředků, těžká a dlouhá nemoc manžela, invalidita atp. Manželství je v tomto případě rozvedeno pouze tehdy, pokud oba manželé prohlásí, že již spolu tři roky nežijí (zákon č. 89/2012 Sb.).

Sporný rozvod je tedy časově namáhavější a konečné rozhodnutí vynese příslušný soud. Při sporném rozvodu soud zjišťuje důvody, které zapříčinily ukončení manželství a podání návrhu na rozvod manželství. Tyto důvody jsou zákonem zjišťovány pouze pro statistické účely (zákon č. 89/2012 Sb.).

Existuje také jednodušší způsob ukončení manželského soužití dohodou, tzv. nesporný rozvod. Jde o takový stav, kde soud na základě shodného prohlášení účastníků manželství rozvede, pakliže splní zákonem stanovené podmínky „*ke dni zahájení řízení o rozvod trvalo manželství nejméně jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežijí, manželé, kteří jsou rodiči nezletilého dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti, se dohodli na úpravě poměrů tohoto dítěte pro dobu po rozvodu a soud jejich dohodu schválil, manželé se dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení, a popřípadě výživného pro dobu po tomto rozvodu*“ (zákon č. 89/2012 Sb., § 757 odst. 1).

V manželství, kde jsou nezletilé děti, je nutno, aby došlo k úpravě poměrů k nezletilým dětem, a to pomocí Návrhem na schválení dohody rodičů o úpravě poměrů, výchovy a výživy nezletilých dětí. Pokud soud v řízení o rozvedení manželství dohodou

tento návrh neschválí, dojde k úpravě poměru soudním řízením, kde rozhodne soud. Tento postup mohou využít jak v řízení sporném, tak nesporném o rozvodu manželství (zákon č. 89/2012 Sb.).

V rámci řízení o rozvod manželství v rodině, kde jsou nezletilé děti, se obeznámí rodina s udělením opatrovníka z oddělení SPOD, který bude na základě mezinárodních úmluv a zákona chránit blaho a zájem dítěte jako nestranný element (zákon č. 359/1999 Sb.; zákon č. 89/2012 Sb.).

1.2 Rozvod v číslech

Evidenci rozvodů vykonávají okresní soudy, která mají k dispozici tiskopis pro tyto účely. Tato hlášení se dvakrát do kalendářního měsíce odesílají příslušnému krajskému úřadu, který je následně podstoupí Českému statistickému úřadu, který data zpracuje a vyhotoví o nich úhrnnou zprávu za příslušné kalendářní období (Kuchařová a kol., 2017).

Český statistický úřad pro své potřeby pro každoroční ročenky využívá informace o délce trvání manželství, bez ohledu, kdy manželství bylo uzavřeno. Další statistické informace o rozvodu, které Český statistický úřad zpracovává, je počet rozvodů podle počtu nezletilých dětí, počet rozvodů, které byly rozvedeny na základě podaného návrhu na rozvod manželství a v neposlední řadě také příčiny rozvodu, které jsou sledovány podle pohlaví. V rámci statistik, které jsou nedílné pro ucelený pohled na rozvodovost, se také zkoumají veškeré proměnné, které mohou rozvod ovlivňovat, např. pořadí sňatku, počet předchozích rozvodů, věk při uzavření manželství, věkový rozdíl manželů, počet dětí v daném manželství, socioprofesionální postavení včetně nejvyššího získaného vzdělání, popř. také velikost obce/města, ve kterém manželé žijí (Kuchařová a kol., 2017).

Podle polední zveřejněné zprávy o rodině Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) se od roku 2004 počty rozsudků o rozvedení manželství snižují. Tento údaj je však výrazně ovlivněn snižujícím počtem uzavřených manželství. Podle intenzitního ukazatele úhrnné rozvodovosti (podíl původně uzavřených manželství, které se následně rozvedou) je předpoklad pro rok 2015, že 47 % manželství skončilo rozvodem, a to v době

po 13 letech od uzavření manželství. Z této zprávy také vyplývá, že nejčastěji se rozvádí manželství po pěti až devíti letech od jeho uzavření (Kuchařová a kol., 2017; ČSÚ, 2016).

Rozvedená manželství s nezletilými dětmi mají úhrnnou rozvodovost na úrovni 57 %, což je ovlivněno nízkou plodností, ale také zvyšujícím se podílem rozvodů u déle trvajících manželství (manželé se rozvádějí po odchodu dětí z rodiny, kdy jsou již zletilé a zakládají si vlastní rodiny – syndrom prázdného hnízda). V období od roku 2011 se dá hovořit, že rozvod manželů se dotýká v průměru 23 tisíc nezletilých dětí ročně (pro rok 2015 jde o 23 187 nezletilých dětí) (Kuchařová a kol., 2017; ČSÚ, 2016).

Návrh na rozvod manželství je podáván častěji ženou než mužem. Od roku 2015 Český statistický úřad začal sledovat novou kategorii podání návrhu o rozvod, a to tedy společným návrhem manželů, kdy došlo ke změně zákona a tento návrh byl možný podávat od 1. ledna 2014. Podle Českého statistického úřadu bylo na návrh ženy rozvedeno 45 % manželství, 24 % na návrh muže a 31 % na základě společného návrhu manželství, pro rok 2015 (Kuchařová a kol., 2017; ČSÚ, 2016).

Za hlavní příčinu rozvratu manželství se statisticky udává nejčastěji rozdíl povah, názorů a zájmů, jak na straně ženy, tak i muže (Kuchařová a kol., 2017; ČSÚ, 2016).

2. FINANČNÍ SITUACE NEÚPLNÉ RODINY

Ze závěrů zjištění MPSV ve zprávě o rodině bylo prokázáno, že existuje výrazný finanční rozdíl mezi rodinami samoživitelů s rodinami úplnými. Jedna třetina osamělých rodičů nepobírá stálý měsíční příjem a rodina je závislá na pobírání příjmů ze systému sociálního zabezpečení. Další příjem těchto neúplných rodin je čerpán ze stanoveného výživného (na bývalého manžela, vzájemná vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi). I zde je však jedna třetina neúplných rodin, pro kterou je náročné domáhání se soudně určeného výživného. Zpráva o rodině také poukazuje na nejvýraznější výdaje, které neúplná rodina má. Nejvyšší výdaje spojené s životem neúplné rodiny jsou spojeny s náklady na bydlení. Dále půjčky a úvěry. Zpráva o rodině také zmiňuje skutečnost, že pokud rodiče nežijí jako manželé, nevzniká takový ekonomický problém jako v případě rodin, které jsou neúplné, odkázány pouze na příjem samoživitele této rodiny (Kuchařová a kol., 2017; ČSÚ, 2016).

Neúplná rodina je vystavena vyššímu riziku důvodu pro pocit nejistoty, např. nezaměstnanost, nedostatek dostupného bydlení, zadluženost spojená s úhradami za nákladné bydlení, ztráta profesní prestiže, nedostatek zkrácených úvazků pro rodiče nezletilých nezaopatřených dětí především v předškolním věku. Tato rizika mají především ekonomický charakter. Neúplná rodina má však důvody nejistoty i s projevy personálního charakteru. Tato rizika jsou spojena s labelingovou teorií, která se projevila i v postoji k rodině, dle Oujezdské (in Baláž, 2013, s. 6) *„Rodičovství je spojováno především s nárokem co nejlepšího materiálního zabezpečení dětí a ne spotřebou předávat životní hodnoty a přispívat k budování lidštější společnosti.“*

V těchto situacích, kdy rodič nezvládá dostatečně zajistit ekonomický příjem pro rodinu, dostává se do depresivních stavů z pocitu vlastní neschopnosti dostatečně zajistit příjem pro rodinu. V těchto případech dochází ke stimulaci až vymizení zájmů o vztahy v rodině. To může vést k projevům sociálně patologických jevů, např. alkoholismus, drogová závislost, násilí v rodině, zanedbávání rodičovských povinností vůči nezaopatřeným dětem. Také se tento stav nízkých příjmů může projevovat v opačné míře, tedy ve stav, kdy se rodič dostatečně věnuje svým dětem, ale do ústupu jdou osobní přání, např. omezení počtu dětí v této rodině (Baláž, 2013).

Pro řešení těchto ekonomických problémů se aplikují principy rodinné politiky, především svobodná volba životní strategie. V rámci zásahu státu existuje řada nástrojů (státní sociální podpora, pomoc v hmotné nouzi, vyživovací povinnost, programy na podporu vztahových kompetencí, udržení zaměstnanosti a finanční gramotnosti atp.), které napomáhají v řešení takto vzniklé finanční situace neúplných, ale i úplných rodin (Baláž, 2013; Kuchařová a kol., 2017).

2.1 Principy a cíle rodinné politiky

Rodinná politika je souhrn aktivit a opatření, které vznikly za účelem podpory a pomoci rodiny. Rodinná politika má charakter průřezové politiky, což znamená, že ovlivňuje různé oblasti veřejného života dané společnosti, např. vzdělání, zdravotnictví, zaměstnanost, infrastruktura atp. „*Rodinná politika je proto soustředěna na podporu rodin ve výkonu jejich přirozených funkcí, nikoli na přebírání těchto rolí a zasahování do vnitřního života rodin...*“ (MPSV, 2008, s. 8).

V České republice má státní rodinná politika jasně definované cíle, které mají širokou škálu nástrojů pro rodiny v konkrétní vývojové fázi, konkrétní situaci a pro rodiny s konkrétním požadavkem na specifické potřeby. Všechny tyto cíle jsou v současné době diferencovány do pěti oblastí podpory. MPSV nezajišťuje naplnění těchto cílů centrálně, ale za pomoci přerozdělení kompetencí na kraje, města i obce. Mezi oblasti podpory, které se snaží MPSV zajistit, patří podpora vytváření vhodných socioekonomických podmínek pro fungování rodiny. Tato oblast se především zaměřuje na zajištění finančních prostředků pro rodinu, a to za pomoci slučitelnosti práce a rodičovských povinností, rozšíření nabídky služeb pro rodiny a finanční a nefinanční podpora rodičovské péče o děti. Další oblastí je podpora rodin se specifickými potřebami a podpora všech subjektů, které podporují rodinu (MPSV, 2008; Kuchařová a kol., 2017).

Metodika MPSV konkrétně definuje cíle rodinné politiky, které mají obecně „*vytvořit ve společnosti prostředí celkově přátelské rodině.*“ (MPSV, 2008, s. 8). Znamená to, že stát usiluje o odstranění překážek, které ohrožují stabilitu rodiny, a to tím, že vytvoří podmínky pro podporu a fungování rodin v dané vývojové fázi. Dalším důležitým cílem rodinné politiky je posilování vědomí o rodinných hodnotách, především „*...kladen důraz*

na vědomí hodnoty manželství, rodičovství a rodiny a vlastní odpovědnosti za její funkčnost a stabilitu.“ (MPSV, 2008, s. 8).

K dílčím cílům rodinné politiky patří podpora ekonomické soběstačnosti. Stát poskytuje finanční podporu pro rodiny v rámci oblasti daňových opatření a systému sociálního zabezpečení. Nepřímým nástrojem pro lepší ekonomickou soběstačnost rodiny je využívání daňových opatření, např. daňové zvýhodnění na vyživované dítě žijící s poplatníkem v domácnosti (kde se rozlišuje 1., 2. a každé další dítě), daňový bonus (MPSV, 2008; Kuchařová a kol., 2017).

Pomocí systému sociálního zabezpečení se hovoří o využití nároku prostřednictvím státní sociální podpory, sociální péče. Pokud se rodina nachází v hmotné nouzi, tak využití systému pomoci v hmotné nouzi. V tomto případě je nutné rozlišovat neúplnou rodinu a účelově nesezdané soužití, a to za pomoci sociálního šetření sociálních pracovníků. Hlavním důvodem tohoto zjišťování je prevence zneužívání sociálních dávek (MPSV, 2008; Kuchařová a kol., 2017).

Další významná oblast, která se snaží zajistit lepší stabilitu rodině, která je ohrožena ekonomickými problémy, je oblast podpory rodin se specifickými potřebami. Mezi tyto rodiny se řadí ty, které „...*vlastními silami nevládají materiálně zabezpečit své potřeby či plnit socializační role nebo se potýkají při plnění rodinných funkcí se závažnějšími problémy.*“ (MPSV, 2008, s. 13). Tyto situace postihují vícečetné rodiny a neúplné rodiny atp. Cílem této oblasti je prevence sociálního vyloučení za pomoci využití sociálních služeb, odborným sociálním poradenstvím a mediační službě. Důležitým krokem při plnění tohoto cíle je především rozšíření informovanosti o nabídce těchto služeb, případně projektů, které jsou cíleně poskytovány těmto rodinám (MPSV, 2008; Kuchařová a kol., 2017).

2.2 Vyživovací povinnost

Vyživovací povinnost je upravena občanským zákoníkem (zákon č. 89/2012 Sb.). Zákon přesně vymezuje, koho se vyživovací povinnost týká. Pro neúplné rodiny po rozvodu se vyživovací povinnost vymezuje na vzájemnou vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi

a předky a potomky (§ 915 - § 920), výživné rozvedeného manžela (§ 760 - § 763) a výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce (§ 920).

Výživné se přiznává pouze v situacích, kdy oprávněný není schopen se sám živit. Soud, který rozhoduje o přiznání výživného, přihlíží ke skutečnostem, které výživné opravňují. „*Pro určení rozsahu výživného jsou rozhodné odůvodněné potřeby oprávněného a jeho majetkové poměry, jakož i schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného.*“ (zákon č. 89/2012 Sb., § 912),

Vzájemná vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi a mezi potomky a předky je povinnost, kterou mají mezi sebou vzájemně nejenom rodiče a děti, ale také předci a potomci, pokud toho rodič není schopen, nastupuje předek k nezletilému dítěti. Vyživovací povinnost vzniká narozením dítěte a není věkově omezena. Podle Nového občanského zákoníku existuje pro vyživovací povinnost existence rodinněprávního poměru, např. manželského, ex-manželského nebo příbuzenského v řadě přímé (zákon č. 89/2012 Sb.).

„*Právo na výživné se nepromlčuje...*“ (zákon č. 89/2012 Sb., § 613). Vyživovací povinnost může soud přiznat zpětně za dobu tří let. Zde tedy existuje rozpor mezi zněním zákona, které je následně upraveno horní hranicí, kdy lze zpětně určit zaplacení výživného (zákon č. 89/2012 Sb.).

O výši vyživovací povinnosti rozhoduje soud, a to buď schválením dohody rodičů nebo sporným řízením o přiznání výživného. Výživné je příjmem společně posuzovaných osob pro další potřeby vzniku nároky na dávky sociálního zabezpečení. Výživné se platí v měsíčních splátkách, a to na měsíc dopředu. Pro určení výše výživného se doporučuje pro příslušné okresní soudy tabulky, které zhodnocují výši, kterou by dítě mělo získat z příjmu povinného (viz Tabulka č. 1 Podpůrná tabulka pro určování výživného). Principy, které soud využívá pro přiznání výživného pro nezletilé dítě, je, že životní úroveň má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů. „*Dítě je povinno zajistit svým rodičům slušnou výživu.*“ (zákon č. 89/2012 Sb., § 916).

Tabulka č. 1 Podpůrná metodika pro určování výživného

Věk dítěte	0 – 5 let	6 – 9 let	10 – 14 let	15 – 17 let	18 a více let
Díl z platu připadající na výživné	11 – 15 %	13 – 17 %	15 – 19 %	16 – 22 %	19 – 25 %

(zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2010, vlastní úprava).

Tato metodika má pouze podpůrný charakter a příslušný soud, který rozhoduje ve věci přiznání výše výživného, s ní může, ale nemusí vycházet. Procentuální rozmezí, které tabulka určuje, má mít přesah na počet dětí, vůči kterým má povinnou vyživovací povinnost. Spodní hranice je určena pro více, maximálně však tři děti. Horní hranice je určena na jedno dítě, vůči kterému má být stanovena výše vyživovací povinnosti. Okolnosti, které určují výši výživného, jsou jasně definované zákonem. Jde o možnosti a schopnosti, přičemž možnosti jsou objektivní kategorií, zatímco schopnosti jsou subjektivní kategorií. V praxi by měl soud zohlednit věk, zdravotní stav, vzdělání, manuální zručnost, pracovní návyky a zkušenosti. Dále také flexibilitu, adaptabilitu, sociální (ne)zralost povinného rodiče. Také je zapotřebí, aby soud bral v potaz také aktuální situaci na trhu práce, nezaměstnanost v příslušném regionu atp. (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2010; zákon č. 89/2012 Sb.).

Také se posuzují majetkové poměry povinného. Soud přihlíží k celkové hodnotě movitého a nemovitého majetku, který povinný vlastní, např. výnosy z akcií, nemovitosti, movité věci, luxusní automobily atp. Informace o hodnotě tohoto majetku soud zjišťuje prostřednictvím výpisu z katastru nemovitostí, obchodního rejstříku, finančního úřadu či znaleckých posudků. Důležitým aspektem, který soud zkoumá, je také změna dosavadního zaměstnání za méně výhodné. V těchto případech soud zkoumá důvody odchodu, zda byly oprávněné a důležité. Za takové důvody soud považuje např. zdravotní stav, nedostatečné kvalifikace na pracovní pozici, organizační změny, změnu bydliště atp. V současné době

není zákonem stanoveno, aby rodič, který disponuje s výživným, dokládal jeho účelnost, tedy položky, na které bylo výživné využito (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2010; zákon č. 89/2012 Sb.).

Vzájemná vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi je také u rodinného vztahu, kdy rodič je příslušníkem jiné státní příslušnosti než České republiky. Pokud je jeden z rodičů příslušníkem členského státu Evropské unie, nepodléhá vyživovací povinnosti pod sjednocené nařízení, směrnici či doporučení. Každá členská země Evropské unie má svou vlastní podobu vyživovací povinnosti. Vymáhání výživného na území Evropské unie je zmíněno v Haagské úmluvě, a to s účinností na země, které se k této úmluvě připojily (zákon č. 34/1998 Sb.).

Podle mezinárodní úpravy vyživovací povinnosti se nárok na vyživovací povinnost řídí právem státu, podle toho, kdo podal návrh na nárok výživného. Díky ratifikaci Haagské úmluvy došlo ke změně ve spolupráci orgánů smluvních států, především ve výkonu rozhodnutí. Úmluva upravuje vyživovací povinnost rodičů vůči nezaopatřeným dětem do 21 let (zákon č. 91/2012 Sb.; zákon č. 34/1998 Sb.).

Zánik vyživovací povinnosti není časově omezen a končí až smrtí oprávněného nebo povinného. Povinnost platit výživné je přerušena po dobu, kdy je oprávněný (rodič/dítě) schopen se sám v dostatečné míře živit. Povinnost platit vyživovací povinnost není předmětem dědického řízení, a tudíž nepřechází na dědice. Existují výjimky, kdy se vyživovací povinnost převádí na jinou osobu, a to vždy na základě soudního rozhodnutí. První z nich je situace, kdy povinný rodič není schopen hradit stanovenou vyživovací povinnost. V tomto případě přejde vyživovací povinnost na jeho předka (otec – matka povinného). Dalším případem je popření otcovství povinného. V této situaci je povinný platit výši výživného stanovené soudem až do dne, kdy soud rozhodne ve věci určení otcovství (potvrdí se, že otcem je jiný muž) a to až do doby, kdy rozsudek o určení otcovství nabyde právní moci (zákon č. 89/2012 Sb.).

2.3 Výživné rozvedeného manžela

Při stanovení výživného na rozvedeného manžela se na základě podaného návrhu jednoho z rozvedených manželů rozhoduje příslušný okresní soud. Cílem poskytnutí povinnosti platit výživné na rozvedeného manžela je zmírnění dopadu rozvodu, především rozdílné ekonomické úrovně rozvedených manželů. „*Není-li rozvedený manžel schopen sám se živit a tato jeho neschopnost má svůj původ v manželství nebo v souvislosti s ním, má vůči němu jeho bývalý manžel v přiměřeném rozsahu vyživovací povinnost, lze-li to na něm spravedlivě požadovat, zejména s ohledem na věk nebo zdravotní stav rozvedeného manžela v době rozvodu nebo skončení péče o společné dítě rozvedených manželů.*“ (zákon č. 89/2012 Sb., § 760).

Pro stanovení výše výživného může soud přihlížet na skutečnosti, které zapříčinily rozvod. Jedná-li se o manžela, který rozvrat manželství převážně nezapříčinil a byla mu rozvodem způsobená újma, může soud stanovit výši výživného tak, aby rozvedení manželé měli i po dobu po rozvodu stejnou životní úroveň. V případech, kdy je manželství ukončeno nesporným rozvodem, se jedná o dobrovolnost a možnost platit výživné na rozvedeného manžela, zde výše výživného je určována k zabezpečení důstojného života člověka. I v těchto případech může soud posuzovat povinnost platit výživné na rozvedeného manžela na základě možností, schopností a majetkových poměrů povinného vůči odůvodněným potřebám oprávněného. Doba, na kterou se povinnost platit výživné na bývalého manžela určuje, je maximálně po dobu tří roků po rozvodu. Tato povinnost zaniká, uzavře-li oprávněný manžel nové manželství, vstoupí do registrovaného partnerství. Další možnosti, kdy vyživovací povinnost na rozvedeného manžela zaniká, je v případech, kdy oprávněný nebo povinný zemře, domluví se na poskytnutí tzv. odbytného, tj. povinný vyplatí jednorázovou částku, oprávněný manžel je schopen se sám živit (zákon č. 89/2012 Sb.).

2.4 Vymáhání výživného

Neplatič výživného je stav, kdy povinná osoba, která má soudem stanovené platit výživné, se své povinnosti vyhýbá, jedná protiprávně. V případě, že tato situace nastane, je důležité dlužné výživné vymáhat, a to včetně podání návrhu k soudu. V České republice existují dva způsoby, jak dlužné výživné vymáhat. Prvním způsobem je vymáhání dlužného

výživného, a to za pomoci soudního výkonu na rozhodnutí na peněžité plnění a exekuce. Druhým způsobem, jak může oprávněný konat, je podáním trestního oznámení pro podezření z trestného činu zanedbání povinné výživy (zákon č. 40/2009 Sb.).

Návrh na výkon rozhodnutí podává oprávněná osoba, nebo zástupce v případě nezletilých dětí na okresní soud. Obsahem tohoto návrhu jsou základní informace, jako jsou označení soudu, oprávněného, povinného a vyličení skutečnosti. V této části návrhu je důležité popsat veškeré skutečnosti, které vedly k sepsání a podání tohoto návrhu včetně toho, čeho a jak se má dosáhnout. K tomuto návrhu se také příkládá úředně ověřená fotokopie o soudním rozhodnutí o stanovení výživného včetně potvrzení o nabytí právní moci. Pokud některou ze základních informací oprávněný není schopen sám ve svých silách zjistit, může požádat soud o poskytnutí pomoci při jejím zjištění (zákon č. 40/2009 Sb.).

Provedení exekuce je rychlejším způsobem, jak se domct výživného. I v tomto případě je nutno podat návrh, a to buď k soudu, anebo přímo exekutorovi, který je oprávněný a návrh připraví. Exekuční činnost je spojená s náklady, jako např. odměna exekutora, náhrada hotových výdajů, náhrada za ztrátu času při provádění exekuce atp. Veškeré tyto náklady hradí povinný. Pro efektivní postup při využití exekuční činnosti existují také postupy, které mohou tuto činnost urychlit. Mezi takové postupy patří kontakt, výběr exekutora, který sám na základě exekučního řádu má možnosti, jak se dostat k informacím o majetkových poměrech dlužníka a současně může navrhnout, jak se dlužná částka bude vymáhat, např. srážky ze mzdy (zákon č. 120/2001 Sb.).

Podáním trestního oznámení se doplňuje vymáhání výživného. Takto může učinit oprávněný, ale také sociální pracovník z oddělení SPOD. Doba, po kterou neplatič výživného zanedbává povinnou výživu, není zákonem stanovená. V praxi se hovoří o době šesti kalendářních měsíců, což není nikde právně ukotveno jako podmínka pro podání tohoto návrhu. Doporučuje se takto konat již dřív, a to při prodlení čtyř splátek výživného. Trestem pro neplatiče výživného je podle zákona také trest odnětí svobody (zákon č. 120/2001 Sb., zákon č. 40/2009 Sb., zákon č. 359/1999 Sb.).

2.5 Systém sociálního zabezpečení v České republice

Sociální zabezpečení je ucelený systém nástrojů, kterými se vykonává sociální politika v České republice. Jde o podporu státu směrem ke svým občanům při sociálních událostech. Každá sociální událost má svůj charakter, který určuje, zda jsou tyto sociální události pouze dočasné, např. nezaměstnanost, narození dítěte, popř. mají charakter dlouhodobosti či trvalosti, např. stáří, invalidita. Tento charakter později zohledňuje formu pomoci, výši dávky, délky podpůrčí doby atp. Stát při sociálních událostech podporuje občany finančně, věcně nebo službou. A to v takové míře, aby zabránil sociálnímu napětí v dané společnosti (Krebs, 2007).

Systém sociálního zabezpečení v České republice je složen ze tří pilířů, které reagují na ty sociální události, kterým může jedinec předcházet a připravit se na ně pomocí odvodů do pojistného systému, ale také systémy, které reagují na aktuální sociální události. Základním cílem sociálního zabezpečení České republiky je poskytnout rodinám a jednotlivcům jistotu, a to především v oblasti kvality a úrovně jejich života, kterou se stát snaží vyrovnávat při vybraných sociálních událostech – především ekonomický statut jednotlivce či rodiny. V současné době se sociální zabezpečení definuje do tří oblastí, a to pojistný systém, státní sociální podpora a sociální péče a služby (Krebs, 2007).

První pilíř zastupuje systém sociálního pojištění. Ten řeší ty sociální události, na které je možné se dopředu připravit, např. ztráta zaměstnání, ztráta zdraví, krátkodobá ztráta pracovní neschopnosti atp. Učí občany odkládat si část finančních prostředků k řešení budoucí situace, jedná se o systémy důchodového a nemocenského pojištění, zdravotní péče, zaměstnanosti. Druhý pilíř je systém státní sociální podpory, který pomáhá vyrovnat se občanům při takových sociálních událostech, které obecně uzná za potřebné, např. mateřství, výchova dítěte, sociálně-právní ochrana dětí, prevence sociálně patologických jevů atp. Tento systém funguje na principu nárokových dávek. Třetím pilířem je systém sociální pomoci, který řeší situace sociální či hmotné nouze. Tento pilíř úzce spolupracuje s definicí životního a existenčního minima. V tomto pilíři dochází k testování příjmových a majetkových poměrů občana žadatele (Krebs, 2007, zákon č. 117/1995 Sb., zákon č. 111/2006 Sb.).

2.6 Systém nemocenského pojištění

Sociální události, ve kterých jde o rodinu, které se sníží příjem z důvodu rozvodu, neupravuje tento zákon konkrétní dávky, které by přímo reagovaly a podporovaly rodinu v takto vzniklé situaci. Nemocenské pojištění převážně reaguje na ty situace, které ovlivňují příjem oprávněného, tedy osoby, která se zúčastňuje odvodu do nemocenského pojištění. Tento zákon definuje dávky nemocenské, peněžitého příspěvku v mateřství, vyrovnávací příspěvek v mateřství a těhotenství, ošetřovné a nově také dávka otcovské poporodní péče a dlouhodobé ošetřovné s účinností od 1. června 2018 (zákon č. 187/2006 Sb.).

Způsob, jakým se určuje výše dávky pro osoby, které jsou aktivní na účasti na nemocenském pojištění, je především výpočet denního vyměřovacího základu. Pod tímto pojmem se rozumí průměr hrubých příjmů za dvanáct předcházejících kalendářních měsíců na jeden kalendářní den. Tento příjem podléhá redukci. Redukce probíhá na základě průměrného denního výdělku, a to ve třech redukčních hranicích. Ty jsou pro rok 2018 stanoveny tak, že do první redukční hranice, tj. 1 000 Kč, se započte 90 % pro určení výše denního vyměřovacího základu. Z části denního vyměřovacího základu mezi první a druhou redukční hranicí, tj. 1 499 Kč, se započte 60 % pro určení výše denního vyměřovacího základu. Z části mezi druhou a třetí redukční hranicí, tj. 2 998 Kč, se započte 30 % pro určení výše denního vyměřovacího základu. K části nad třetí redukční hranicí se pro tento zákon nepřihlíží. Redukce se v posledním kroku provede tak, že se rozlišuje dávka a výše. U nemocenského, ošetřovného a dlouhodobého ošetřovného jde o 90 % denního vyměřovacího základu. U peněžité pomoci v mateřství, otcovského a vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství jde o 100 % denního vyměřovacího základu (zákon č. 187/2006 Sb.).

2.6.1 Nemocenské

Nárok na nemocenské má ten pojištěnec, který byl ošetřujícím lékařem prohlášen za dočasně práce neschopného, anebo kterému byla nařízena karanténa, a pokud trvá déle než 14 kalendářních dní. O tuto dávku si musí pojištěnec písemně požádat. Na základě písemné žádosti začíná pojištění podpůrní doba až 15. kalendářním dnem. Avšak maximálně 380 kalendářních dní od počátku vzniku pracovní neschopnosti či nařízené karantény. Poté je

jedinec převeden do invalidního důchodu I. Stupně (zákon č. 262/2006 Sb., zákon č. 187/2006 Sb.).

Pojištěnec tedy při vystavení rozhodnutí o pracovní neschopnosti od svého ošetřujícího lékaře předá 1. díl tohoto rozhodnutí svému zaměstnavateli. Pokud v tomto období splní podmínky, které mu stanovuje zákon o nemocenském pojištění, je mu zaměstnavatelem vyplácena náhrada mzdy, podle zákoníku práce. Pro náhradu mzdy neplatí ochranná lhůta, což znamená, že zaměstnanec ji dostává pouze za pracovní dny a v procentní výši tak, aby v průměru odpovídala dosavadnímu příjmu. Za první tři pracovní dny náhrady mzdy nepřísluší. Od 4. pracovního dne do konce druhého týdne pracovní neschopnosti pak pojištěnec dostává 60 % průměrného redukováného výdělku. Patnáctým dnem nastupuje pojištěnec na nemocenskou podle zákona o nemocenském pojištění, pokud mu jeho zdravotní stav nedovoluje výkon pracovní činnosti (zákon č. 262/2006 Sb., zákon č. 187/2006 Sb.).

Výše nemocenského činí 60 % denního vyměřovacího základu do 30. kalendářního dne trvání dočasné pracovní neschopnosti či nařízení karantény. Poté dochází k automatickému přepočtu, kdy v období od 31. kalendářního dne do 60. kalendářního dne získá pojištěnec 66 % denního vyměřovacího základu a od 61. kalendářního dne trvání dočasné pracovní neschopnosti či nařízené karantény 72 % denního vyměřovacího základu (zákon č. 187/2006 Sb.).

Jestliže ke vzniku dočasné pracovní neschopnosti, nebo karantény, došlo po skončení pojistného zaměstnání v tzv. ochranné lhůtě, částka nemocenského takovému zaměstnanci také náleží, avšak ochranná lhůta zde činí sedm kalendářních dnů. U zaměstnání kratších sedmi kalendářních dnů se tato lhůta krátí na počet odpracovaných dnů (zákon č. 187/2006 Sb.).

2.6.2 Peněžítá pomoc v mateřství

Nárok na tuto dávku může získat těhotná žena, a to v době nástupu. Nástup nastává dnem, který pojištěnka určí v období od počátku 8. do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Podpůrní doba činí 28 týdnů. U pojištěnky, která porodila dvě a více dětí,

zároveň činí podpůrčí doba 37 týdnů. Pokud jde o převzetí dítěte do péče, činí doba 22 týdnů, u více dětí to je 31 týdnů. Pokud pojištěnka nespĺňuje podmínky pro vznik nároku na tuto dávku, může tak učinit otec dítěte, avšak nejdřív šest týdnů po porodu dítěte. Výše dávky činí 70 % denního vyměřovacího základu za kalendářní den (zákon č. 187/2006 Sb.).

Nárok pro pobírání peněžité pomoci v mateřství je upraven přesně danými podmínkami, které určuje zákon. Tyto podmínky upravují především dobu účasti na nemocenském pojištění, popř. v ochranné lhůtě. Pro vznik nároku na dávku je nutné být účastna na systému nemocenského pojištění po dobu 270 dní, a to za poslední dva kalendářní roky. U osob samostatně výdělečně činných je tato lhůta 180 kalendářních dnů v posledním roce před dnem počátku podpůrčí doby. U žen, kterým pojistné zaměstnání skončilo v době těhotenství, činí ochranná lhůta pro vznik nároku na dávku tolik kalendářních dnů, kolik činilo její poslední zaměstnání dnů, maximálně však 180 kalendářních dnů (zákon č. 187/2006 Sb.).

2.6.3 Ošetřovné

Na ošetřovné má nárok zaměstnanec, který nemůže pracovat z důvodu, že má povinnost ošetřovat nemocného člena domácnosti či zdravé dítě, které je mladší deseti let věku, a to z toho důvodu, že školské nebo dětské zařízení bylo uzavřeno, dítěti byla nařizena karanténa. Také z toho důvodu, že o dítě pečuje jiná osoba, která je v daný okamžik nemocná (zákon č. 187/2006 Sb.).

Zaměstnanec nemůže uplatnit nárok na ošetřovné na dítě, na které druhý z rodičů uplatnil nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo rodičovský příspěvek. Toto pravidlo neplatí, pokud tato osoba onemocněla, utrpěla úraz, porodila nebo jí byla nařizena karanténa a z těchto důvodů nemůže o dítě pečovat. Podpůrčí doba u ošetřovného činí nejdéle devět kalendářních dnů. U osamělého zaměstnance, který má v trvalé péči alespoň jedno dítě ve věku do 16 let, které neukončilo povinnou školní docházku, je nejdéle podpůrčí doba 16 kalendářních dnů. Výše dávky za kalendářní den činí 60 % z denního vyměřovacího základu (zákon č. 187/2006 Sb., zákon č. 117/1995 Sb.).

2.6.4 Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství

Náleží zaměstnankyni, která byla z důvodu těhotenství, mateřství nebo kojení převedena na jinou práci a z tohoto důvodu dosahuje bez svého zavinění nižšího příjmu než před převedením. Dávka se vyplácí zaměstnankyni za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou práci, avšak nejdéle do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu (zákon č. 187/2006 Sb.).

Výše příspěvku se stanoví jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení na jinou práci a průměrem jejích započitatelných příjmů připadajících na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení (zákon č. 187/2006 Sb.).

2.6.5 Dávka otcovské poporodní péče

Nárok má pojištěnec, který pečuje o dítě a je jeho otcem, tzn. pojištěnec je zapsán jako otec dítěte do knihy narození a rodného listu dítěte. A také pojištěnec, který pečuje o dítě, které nedosáhlo 7 let věku a na základě soudního rozhodnutí jej převzal do péče nahrazující péči rodičů. Nárok na tuto dávku má pojištěnec, který nastoupí na otcovskou v období do šesti týdnů ode dne narození dítěte nebo převzetí do péče. Výše dávky otcovské poporodní péče činí 70 % denního vyměřovacího základu. O tuto dávku si musí pojištěnec písemně požádat na základě vyplnění a předložení předepsaného tiskopisu (zákon č. 187/2006 Sb.).

2.6.6 Dlouhodobé ošetřovné

Nárok vzniká pojištěnci, který pečuje o osobu potřebující dlouhodobou péči v domácím prostředí. Podmínkou je, aby osoba, které se poskytuje potřebná péče, byla alespoň sedm kalendářních dnů po sobě jdoucích v hospitalizaci a bude vyžadovat poskytování dlouhodobé péče po dobu alespoň 30 kalendářních dní. Pojištěnci, který využije pobírání této dávky, vzniká další nárok až po uplynutí 12 měsíců ode dne, kdy mu vznikl nárok na výplatu této dávky. Výše dávky činí 60 % denního vyměřovacího základu (zákon č. 187/2006 Sb.).

2.7 Státní sociální podpora

Jedná se o systém dávek, které jsou poskytovány státem „na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin a poskytuje ji i při některých dalších sociálních situacích.“ (zákon č. 117/1995 Sb.).

Některé ze systému těchto dávek (přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné) podléhají testování příjmů rodiny. Mezi ostatní dávky, které tomuto testování příjmů nepodléhají, se řadí pohřebné a rodičovský příspěvek (zákon č. 117/1995 Sb.).

2.7.1 Přídavek na dítě

Jde o základní, dlouhodobou dávku, která se poskytuje rodinám s dětmi. Tato dávka pomáhá rodině, která splní zákonné podmínky, krytí náklady, spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Nárok vzniká nezaopatřenému dítěti, které žije v rodině, jejíž rozhodný příjem je nižší než 2,7násobek částky životního minima společně posuzovaných osob. Pro nárok na dávku se posuzuje příjem za předchozí kalendářní rok. Za příjem pro rozhodnutí oprávněného orgánu se v řízení o přiznání přídavku na dítě považuje i rodičovský příspěvek (zákon č. 117/1995 Sb.).

Tento zákon upravuje způsob navýšení přídavku na dítě, a to u těch rodin, kde alespoň jeden z rodičů má příjem ze závislé činnosti, je osobou samostatně výdělečně činnou či pobírá dávky, které tento příjem suplují. V těchto případech dochází k automatickému přepočtu pověřeným oddělením státní sociální podpory, který provede navýšení přídavku na dítě a to o 300 Kč (zákon č. 117/1995 Sb.).

Tabulka č. 2 Výše příspěvku na dítě

Věk nezaopatřeného dítěte v rodině	Měsíční výše přídavku na dítě
Do 6 let	500 Kč
Od 6 do 15 let	610 Kč
Od 15 do 26 let	700 Kč

(zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2018, vlastní úprava)

2.7.2 Příspěvek na bydlení

Účelem této dávky je finanční příspěvek ze strany státu na krytí nákladů na bydlení pro rodiny či jednotlivce, kteří nedosahují příjmů, které by tyto náklady pokryly. Poskytnutí příspěvku podléhá testování příjmů rodiny, a to za čtvrtletí, které předchází čtvrtletí, ve kterém rodina žádá o příspěvek. Za posuzovaný příjem se pro účely tohoto posuzování považuje také přírůstek na dítě a rodičovský příspěvek (zákon č. 117/1995 Sb.).

Na příspěvek na bydlení má nárok vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě přihlášen k trvalému pobytu, jestliže „...*jeho náklady na bydlení přesahují částku součinu rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30, a na území hlavního města Prahy koeficientu 0,35, a součin rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30, a na území hlavního města Prahy koeficientu 0,35, není vyšší než částky normativních nákladů na bydlení.*“ (zákon č. 117/1995 Sb.).

Náklady na bydlení jsou podle tohoto zákona tvořeny nájemným, náklady spojeny s dodávkou plynu, elektrické energie, dodávky tepla, vody, teplé vody, odvádění odpadních vod, provoz výtahu, osvětlení ve společných prostorách, odvoz odpadních vod a čištění odpadních jímek, odvoz komunálního odpadu, náklady spojeny s vytápěním pomocí pevných paliv vč. nákladů za pevná paliva, které jsou rozpočítány jednotlivě do kalendářních měsíců. Veškeré výše uvedené náklady musí být pro posuzování vzniku nároku na příspěvek na bydlení rozepsány jednotlivě. Náklady, které jsou placeny zálohou na poskytování služeb spojených s dodávkou plynu, elektrické energie, vody atp. musí být v daném čtvrtletí řádně zaúčtovány, pro jejich započtení pro posuzování vzniku nároku na tento příspěvek (zákon č. 117/2006 Sb.).

2.7.3 Rodičovský příspěvek

Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle do 4 let věku tohoto dítěte. Rodičovský příspěvek se vyplácí příslušným oddělením státní sociální podpory, na základě předložení vyplněného tiskopisu, rodného listu dítěte (popř. dětí), průkazu totožnosti obou rodičů a posledním dokumentem

je potvrzení, které vydává Česká správa sociálního zabezpečení, a to o vzniku nároku na dávku, která může ovlivnit výši rodičovského příspěvku. V tomto případě jde o vznik nároku na peněžitou pomoc v mateřství a těhotenství (zákon č. 117/1995 Sb., zákon č. 187/2006 Sb.).

Díky novele zákona o státní sociální podpoře lze od 1. ledna 2018 urychlit čerpání rodičovského příspěvku. Rodiny, kde mají rodiče vyšší příjmy, mají možnost navýšit si měsíční výši částky rodičovského příspěvku, a to až do výše, která odpovídá peněžité pomoci v mateřství a těhotenství. Posuzuje se jejich denní vyměřovací základ, a to v poměru 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu k datu narození nejmladšího dítěte. V praxi to znamená, že tato rodina může měsíčně pobírat rodičovský příspěvek ve výši až 32 640 Kč. Pokud se rodina rozhodne pro navýšení této částky, dochází v průměrně úměrně ke krácení doby, po kterou bude rodina ze strany státu podporována rodičovským příspěvkem (zákon č. 117/1995 Sb., zákon č. 187/2006 Sb.).

Další významnou změnou novely zákona o státní sociální podpoře je navýšení rodičovského příspěvku u rodin, kde se současně narodilo dvě a více dětí. Tyto rodiny mají nárok na zvýšenou podobu rodičovského příspěvku, a to ve výši 1,5násobku z částky 220 000 Kč, což činí částku 330 000 Kč (zákon č. 117/1995 Sb.).

Pokud ani jednomu z rodičů nelze uvedený vyměřovací základ stanovit, náleží rodičovský příspěvek v pevných měsíčních částkách 7 600 Kč do konce 9. měsíce věku a poté ve výši 3 800 Kč do 4 let věku dítěte. Příjem rodiče pro tuto dávku není sledován. Při nároku na výplatu rodičovského příspěvku může rodič výdělečnou činností zlepšovat sociální situaci rodiny. Nezkoumá se ani nárok na podporu v nezaměstnanosti a při rekvalifikaci (zákon č. 117/1995 Sb.).

2.7.4 Porodné

Tato dávka je poskytována v závislosti na testování příjmu. Účelem této dávky je rodině, která má nízké příjmy, jednorázově přispět na náklady spojené se sociální událostí narozením dítěte v rodině. Vznik nároku na dávku je vázán na stanovenou hranici příjmů v rodině. Výše tohoto příjmu, která je testována za kalendářní čtvrtletí předcházející

kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém se dítě narodilo. Tento příjem musí být nižší než 2,7násobek životního minima rodiny. Do rozhodného příjmu se nezapočítávají rodičovský příspěvek a přídavek na dítě (zákon č. 117/1995 Sb.).

„Nárok na porodné má žena, která porodila své první nebo druhé živé dítě...“ (zákon č. 117/ 1995 Sb., § 44). Jestliže žena, které tento nárok vznikl, zemřela, nárok na porodné má i otec těchto dětí, pokud zemřelá žena splnila ke dni narození dítěte zákonem stanovené podmínky. Nárok na porodné vzniká dnem narození dítěte a také v případě, kdy došlo k převzetí dítěte do péče. V tomto případě nesmí být dítě starší jednoho roku. Osoba, která převzala dítě do péče, má nárok na porodné, pokud již v minulosti nevznikl této osobě dvakrát nárok na čerpání tohoto příspěvku. Výše porodného je stanovena pevnou částkou. Na první živě narozené dítě činí porodné 13 000 Kč, na druhé dítě v pořadí je tato částka stanovena na 10 000 Kč. Při uplatnění nároku na porodné u dvojčat se podává tiskopis za každé dítě zvlášť (zákon č. 117/1995 Sb.).

2.7.5 Pohřebné

Jde o jednorázovou dávku, kterou se přispívá na náklady spojené s vypravením pohřbu. Pohřebné je stanoveno pevnou částkou ve výši 5 000 Kč, a příjem rodiny se pro uplatnění nároku na tyto dávky netestuje. Pohřebné náleží osobě, která *„... vypravila pohřeb dítěti, které bylo ke dni smrti nezaopatřeným dítětem, nebo osobě, která byla ke dni smrti rodičem nezaopatřeného dítěte...“* a to pouze v těch případech, že osoba nebo dítě byly hlášeny k trvalému pobytu na území České republiky. Podmínka trvalého pobytu se nevyžaduje u dítěte, které se narodilo již mrtvé (zákon č. 117/1995 Sb., § 47).

2.8 Životní a existenční minimum

Životní minimum se pro své účely v posuzování vzniku nároku na dávky považuje jako *„...minimální hranici peněžitých příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb a existenční minimum jako minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití.“* (zákon č. 110/2006 Sb., § 1).

Hlavní využití životního a existenčního minima je převážně pro aplikaci při posuzování vzniku nároku na dávky v zákoně o pomoci v hmotné nouzi. Životní minimum plní rozhodující úlohu při posuzování hmotné nouze i jako sociálně-ochranná veličina. Tyto veličiny jsou také využívány v zákoně o státní sociální podpoře, a to při zjišťování nároku na dávky, které zabezpečují adresnou pomoc rodinám s dětmi ve stanovených sociálních situacích. Podle tohoto zákona nelze existenční minimum použít u nezaopatřeného dítěte, u poživatele starobního důchodu, u osoby invalidní ve třetím stupni a u osoby starší 68 let. Částka existenčního minima činí 2 200 Kč za měsíc (zákon č. 117/1995 Sb., zákon č. 110/2006 Sb., zákon č. 111/2006 Sb.).

Tabulka č. 3 Výše životního minima

Částky životního minima za měsíc	
Pro jednotlivce	3 410 Kč
Pro 1. dospělou osobu v domácnosti	3 140 Kč
Pro 2. a další dospělou osobu v domácnosti	2 830 Kč
Pro nezaopatřené dítě ve věku:	
Do 6 let	1 740 Kč
6 až 15 let	2 140 Kč
15 až 26 let	2 450 Kč

(zákon č. 110/2006 Sb., vlastní úprava)

K užití částek životního a existenčního minima je důležité pamatovat na posuzované vazby, které jsou jasně zákonem definované. Zákon společně posuzuje rodiče a nezletilé nezaopatřené děti, druhou skupinu tvoří manželé nebo partneři, třetí skupina společně posuzovaných osob jsou rodiče a jejich nezletilé děti, které nejsou nezaopatřené, popřípadě jejich zletilé děti a to za předpokladu, že společně využívají byt. Poslední skupinu tvoří jiné osoby, které nejsou v žádném z výše jmenovaném vztahu a společně spolu užívají byt. Výjimečnou skupinu tvoří osoby, které podají písemné prohlášení, že spolu s posuzovanou osobou spolu trvale nežijí a žádným způsobem společně neuhrazují náklady na své potřeby (zákon č. 110/2006 Sb.).

2.9 Pomoc v hmotné nouzi

Jde o systém poskytování pomoci lidem, kteří se ocitli v hmotné nouzi. Za pomoci získání nároku na dávky pomoci v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc) jim zajistit základní životní podmínky. Za stav hmotné nouze se považuje osoba, popř. okruh společně posuzovaných osob, kde jejich příjem „... po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí, nebo dosahuje sám nebo příspěvek na živobytí částek živobytí, ale nepostačuje k zabezpečení odůvodněných nákladů na bydlení a služeb s bydlením bezprostředně spojených, přičemž si nemůže tento příjem zvýšit vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním a zabezpečení jejich základních životních podmínek je tak vážně ohroženo.“ (zákon č. 111/2006 Sb., § 2).

Osobou v hmotné nouzi je podle definice zákona také osoba, které hrozí vážná újma na zdraví, pokud se přihlédne k poměru příjmů a celkovým sociálním a majetkovým poměrům. Osoba, která je ohrožena sociálním vyloučením. Dále se jedná také o osoby, které postihla vážná mimořádná událost, především jde o živelné pohromy (zákon č. 111/2006 Sb.).

2.9.1 Příspěvek na živobytí

Jedná se o základní dávku pomoci v hmotné nouzi, která řeší nedostatečný příjem osoby či společně posuzovaných osob. Nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě či rodině, pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem této osoby či rodiny částky živobytí. Částka živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně, a to na základě hodnocení její snahy a možností. Pro stanovení živobytí okruhu společně posuzovaných osob se jednotlivé částky živobytí osob sčítají. Částka živobytí se odvíjí od částek existenčního a životního minima. Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi živobytím osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení (zákon č. 111/2006 Sb.).

Částka živobytí se posuzuje u každé osoby individuálně a zákon definuje způsoby, kterými lze tato částka u osob navýšit. Navýšení částek živobytí je u osob, kde jejich

zdravotní stav vyžaduje zvýšené náklady spojené s dietním stravováním. Tato skutečnost je podložena doporučením odborného lékaře. Navýšení částky živobytí se také provádí u osob, které vykonávají veřejnou službu a to v rozsahu minimálně 30 hodin měsíčně. Příslušné oddělení hmotné nouze na základě potvrzení o provedení veřejné službě v tomto rozsahu navýší částku živobytí o 605 Kč (zákon č. 111/2006 Sb.).

2.9.2 Doplatek na bydlení

Jedná se o dávku, která společně s vlastními příjmy občana, a příspěvkem na bydlení ze systému státní sociální podpory pomáhá uhradit odůvodněné náklady na bydlení. Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, že po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (např. nájem, služby s bydlením spojené a náklady na dodávky energií) zůstala osobě či rodině částka živobytí (zákon č. 111/2006 Sb.).

Nárok na doplatek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, který užívá byt a jehož příjem nebo příjem společně posuzovaných osob je po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení nižší než částka jeho živobytí či částky živobytí společně posuzovaných osob. Podmínkou nároku na doplatek na bydlení je získání nároku na příspěvek na živobytí. Doplatek na bydlení lze přiznat i osobě, které příspěvek na živobytí nebyl přiznán, protože její příjem či příjem společně posuzovaných osob přesáhl částku živobytí, ale nepřesáhl 1,3násobek této částky. Výše doplatku na bydlení se vypočte tak, že od částky odůvodněných nákladů na bydlení připadající na aktuální kalendářní měsíc (snížené o příspěvek na bydlení náležející za předchozí kalendářní měsíc) se odečte částka, o kterou příjem osoby či společně posuzovaných osob (včetně vyplaceného příspěvku na živobytí) převyšuje částku živobytí osoby či společně posuzovaných osob (zákon č. 111/2006 Sb.).

2.9.3 Mimořádná okamžitá pomoc

Prostřednictvím této dávky může být poskytnuta pomoc v situacích nepříznivého a mimořádného charakteru, kdy je potřeba poskytnout pomoc bezprostředně. Pro posouzení vzniku nároku na mimořádnou okamžitou pomoc se oprávněná osoba posuzuje bez společně posuzovaných osob. Tato osoba musí být považována za osobu v hmotné nouzi (zákon č. 111/2006 Sb.).

Zákon specifikuje situace, které považuje za stěžejní při uznání nároku na dávky mimořádné okamžité pomoci. V první situaci jde o osobu, která nesplňuje podmínky zákona o hmotné nouzi pro přiznání opakovaných dávek. Z důvodu nedostatku finančních prostředků jí přesto hrozí vážná újma na zdraví a lze jí poskytnout dávku v částce, která doplní příjem této osoby do částky existenčního minima, pro nezaopatřené dítě se vyplácí částka do výše životního minima. Druhou situací je stav mimořádné události, kdy celkové majetkové a sociální poměry této osoby neumožní překonat tuto událost svými vlastními silami. Zde se může vyplatit dávka mimořádné okamžité pomoci do výše 15násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až 51 150 Kč. Třetí situací je stav, kdy osoba nemá dostatek finančních prostředků na úhradu jednorázového výdaje spojeného např. se zaplacením poplatku za vystavení duplikátů osobních dokladů či v případě ztráty peněžitých prostředků. Čtvrtou situací je stav, kdy osoba nemůže v daném čase s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků úspěšně řešit svou situaci a je ohrožena sociálním vyloučením, příkladem mohou být osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, je propuštěna z léčby chorobných závislostí či psychiatrické léčebny, je osobou bez přístřeší. Vyplácí se jednorázově 1 000 Kč. Takto se může dávka opakovat, avšak za jeden kalendářní rok nesmím přesáhnout 4násobek částky životního minima jednotlivce, tj. 13 640 Kč. Poslední situace je stav osoby, která má nedostatek finančních prostředků k nákupu nebo opravě předmětu dlouhodobé potřeby či odůvodněných nákladů spojených se zájmovou činností nezaopatřených dětí. Výše dávky mimořádné okamžité pomoci v těchto případech je stanovena do výše 10násobku výše životního minima jednotlivce za jeden kalendářní rok, tj. až 34 100 Kč (zákon č. 111/2006 Sb.).

3. Sociální práce s rodičem samoživitelem

Za posledních deset let je statistický údaj rozvedených manželství v počtu, který překračuje hodnotu 20 tisíc rozvodů ročně. Za rok 2016 se podle ČSÚ rozhodlo ukončit manželství 24 996 rodin. Toto číslo můžeme brát jako stabilní ukazatel, i přesto je velmi důležité podívat se také na vývoj sňatečnosti, který je oproti údajům o rozvodovosti mnohem nižší. Podle Dudové (2007) se poměr mezi sňatečností a rozvodovostí rovná poměru 40:60. Tuto výši počtu rozvodů v České republice ovlivňuje také fakt, že více než polovina rozvedených manželství je rodina, kde jsou nezletilé děti (Obyvatelstvo, rodiny a domácnosti, 2018; Dudová, 2007).

Pokud se zaměříme na rozdílnost v pohlaví mezi rozvedeným mužem a ženou, zjistíme, že v 90 % případů rozvodů manželství s nezletilými dětmi dochází stále k přetrvávajícímu stereotypu, kdy dítě je ve výhradní péči matky. Tento přetrvávající jev výrazně neovlivnilo ani rozšíření střídavé péče ve věcech soudu v rámci opatrovnických řízení, hovoří se tedy o genderově strukturované zkušenosti. Tato zkušenost je ovlivněna již v době před rozvodem, tedy v době, kdy je pár stále manžely. Jde o odraz rozdělení rodičovských rolí, které je stále tradiční. Žena je ta, která vkládá mnohem méně úsilí a ambicí do profesního života oproti muži. Muž vkládá většinu aktivity a úsilí do finančního zajištění rodiny. Rozvodem se však poukazuje na nedostatky tohoto stereotypu. Pokud se zaměříme na rozvod manželství, kde dojde k svěřeni dětí do výhradní péče matky, lze vyzorovat rozdílné pozice mezi mužem a ženou. Muž, který i v době manželství byl samostatný v pracovním životě, v tomto pokračuje a je finančně zajištěn, může však z jeho strany dojít k narušení vazeb k nezletilým dětem. Žena oproti muži přichází o dosavadní životní styl, kdy měla stejnou životní úroveň jako její manžel. Tím, že jsou jí svěřeny děti do výhradní péče, je předem limitována na trhu práce, např. nižší platové ohodnocení, vyšší nezaměstnanost žen, nejistá pozice na trhu práce, přítomnost nezletilých dětí může limitovat čas, který by žena mohla investovat do své pracovní pozice, zajištění takového pracovního místa, které je v dostupnosti institucí pro děti a mládež atp. To vše může zapříčinit, že domácnost osamělé matky může spadat do skupin ohrožených chudobou a také rodin s nízkou životní úrovní. Tyto aspekty podílu rodiče samoživitele na trhu práce mohou také ovlivnit další psychologické a psychopatologické jevy, které mohou takto neúplnou rodinu

ohrozit na své funkčnosti, např. stigmatizace, výchovné problémy, emocionální nestabilita, alkoholismus, násilí v rodině atp. (Dudová, 2007; Arendell, 1986).

3.1 Rodič samoživitel

Rodič samoživitel je pojem, který není žádným způsobem upraven. Hovoří-li se o rodiči samoživiteli, jde o stav, který je úzce spojen s osamělým rodičovstvím a s rodinou. Tedy jde o takovou rodinu, kterou vede pouze jeden dospělý, pro tuto práci dospělý rodič po rozvodu manželství. V historii pro tento termín můžeme vygenerovat tradiční příčinu vzniku osamělého rodičovství, a to ovdovění (do pol. 80. let 20. století), tato příčina byla později nahrazena dětmi narozenými mimo manželství a samozřejmě rozmachem rozvodovosti (Dudová, 2007).

Rozdílné je také postavení mezi rodičem samoživitelem mužem a ženou. *„Otcovská role je stál, přes zvyšující se angažovanost mužů v primární péči o děti a přes nezpochybnitelnou aktivitu žen na pracovním trhu, ve veřejném povědomí definována v první řadě povinností finančně zabezpečit rodinu – otec je stále „živitel“ a matka „pečovatelka“, případně „spoluživitelka“.* (Dudová, 2007, s. 20). Toto rozložení rolí má tendenci přetrvávat i po rozpadu manželství, kdy se role otce stále definuje jako finanční přispívání na potřeby dítěte. Ohledně nastavení práva stýkat se se svými dětmi je omezeno z rozhodnutí soudu svěřit děti do výhradní péče matky. Pokud takto rodiče mají problémy v komunikaci, je nastaven minimální kontakt, postupně otec sám začne kontakt s dětmi redukovat či vůbec projevovat jakýkoli zájem. Otcovská role má definováno osm dimenzí, které definují jeho konkrétní práva a povinnosti, také to, zda je role povinná či volitelná. Hovoří se o otci – živitel, pečovatel, vychovatel, učitel, partner při hře, hlava rodiny, představitel původu. Dopad na povinnosti role, především otec živitel, může mít přesah také do určení vzájemného vztahu mezi otcem a dětmi, kde sám otec, rodina i společnost očekávají, že bude nadále finančně podporovat rodinu, zbývající dimenze otcovské role jsou volitelné, a tyto dimenze se dostávají v době po rozvodu do ústupu, především ve vztahu, který je narušen mezi bývalými manžely (Dudová, 2007; Matějček, 1992).

Takto narušená komunikace mezi bývalými manžely má svůj původ již v manželství, kde dochází k vyjasnění si moci v rodině. *„Spory o moc mají nejprve podobu neustálých*

konfliktů a hádek v rodině, potom se do toho vkládají různé instituce, soud a právníci. Postupně se každý detail stává předmětem sporu. Ve výsledku v tom někteří muži nacházejí novou životní náplň.“ (Dudová, 2007, s. 38).

Pokud jde o pohled na matku samoživitelku, i ta má spojené nové role s rozpadem rodiny, manželství. Nejvýraznější problematiky pro matky samoživitelky jsou spojené s ekonomickým zajištěním rodiny. Tato finanční podpora u matek samoživitelek je ve společnosti spojována s přetrvávajícím stigmatem, kdy jsou považovány za nezodpovědnou, mohou být také obviněny z parazitování na sociálním systému, jelikož být svobodnou matkou je finančně výhodnější, než být v manželství atp. Pohledy na matku samoživitelku jsou také obrazem toho, jak sama vede svůj profesní život, jedná-li se o matku samoživitelku, která je zaměstnaná, dostává se jí kritického hodnocení, že zanedbává své děti. Ty budou hůře prospívat a takováto matka zanedbává správný ideál mateřství. Jedná-li se o matku, která není v pracovním poměru, jde o matku, která parazituje na systému sociálních dávek, popř. se nechá žít svým bývalým manželem (Dudová, 2007).

Nejvýraznějším dopadem matek samoživitelek na vzniklou situaci je zajištění si pracovního poměru, kde může být žena limitována tím, že je matka a navíc samoživitelka. Pro adekvátní výběr zaměstnání statistiky uvádějí tři faktory, které tento výběr ovlivňují, a to možnost sladit práci a rodinu, finanční ohodnocení práce a seberealizace. V rámci těchto kritérií je pro matky samoživitelky důležité, aby se nepřekrývaly provozní doby v zařízení péče o děti a vzdálenosti od místa výkonu práce a bydliště. Důležitá složka pro zaměstnání je také jeho finanční ohodnocení, jelikož z tohoto příjmu jsou zabezpečeny náklady spojené s nároky domácnosti. Z tohoto důvodu je pravděpodobné, že matka samoživitelka si kromě plného pracovního úvazku volí další způsoby příjmu ve formě nárazových brigád. V rámci udržení sociálních vazeb a také sociálního statusu ženy v pracovním prostředí se stává pracovní kolektiv jediným výrazným místem, kde navazuje nové sociální kontakty (Dudová, 2007; Pfeiferová, 2010).

3.2 Náklady spojené s nároky domácnosti rodičů samoživitelů

Náklady každé domácnosti jsou sestaveny na podobných základech, které lze rozdělit podle důležitosti. Pokud náklady domácnosti jsou rozděleny podle životních potřeb,

tedy můžeme hovořit o základních a nadstandardních životních potřebách. Mezi základní se řadí potraviny, oblečení, náklady spojené s udržením dosavadního bydlení (nájem, služby). Tyto náklady mají také svůj význam v době před i po rozvodu. Jde-li o rodiče samoživitele, který v době manželství nebyl v pracovním poměru, dostává se v době po rozvodu do tíživé finanční situace. V rámci využití svých možností je důležité, aby si rodič samoživitel uvědomil význam pracovního uplatnění a pokusil se svou nepříznivou životní situaci řešit vlastními silami a vzniklými nároky vůči rodinným příslušníkům, jako je uplatnit si nárok na výživné na nezaopatřené děti, výživné rozvedeného manžela, také nárokovat podporu ze systému sociálního zabezpečení (příspěvek na bydlení, příspěvek na dítě, příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení atp.). V tomto období je zapotřebí využít také nabízených sociálních služeb v dané komunitě, které mohou napomoci v řešení takto vzniklé nepříznivé životní situace také jinými prostředky, jako mohou být nadační fondy, materiální a potravinové sbírky, způsob podpory v současném bydlení za doprovodu sociálního pracovníka atp. (Dudová, 2007).

V této životní fázi dochází také k návratu k původní rodině, pokud jsou pro tuto možnost vhodné podmínky. I přesto není tento návrat jednoduchý ani pro rozvedeného partnera ani pro jeho rodiče. V této domácnosti může docházet ke generačním střetům, především z důvodu, že se rodič samoživitel dostává do pozice, kdy je závislý na svých rodičích, kteří jsou ve věku, kdy se jejich životní nároky také změnily (Dudová, 2007; Matějček, 1992; Vágnerová, 2007).

Za nadstandardní životní potřeby se mohou pro rodiče samoživitele považovat ty náklady, které jsou spojeny s placenými školními a mimoškolními aktivitami, zájmové kroužky a sportovní aktivity pro děti a samotného rodiče. Pro rodiče samoživitele jsou tyto aktivity spojené s trávením volného času dětí spojeny také se standardem této rodiny. V této oblasti nedokáže tyto náklady zcela pokrýt ani nastavený systém státní sociální politiky, který nemá ve své pravomoci kompenzovat náklady spojené se zájmovou činností dětí (Dudová, 2007, zákon č. 117/1995 Sb.).

Legislativa České republiky upravuje pojem osamělých rodičů, a to v zákoníku práce, kde definuje osamělé rodiče zaměstnance jako „...*neprovdané, ovdovělé nebo rozvedené ženy, svobodné, ovdovělé nebo rozvedené muže a ženy i muže osamělé z důvodů,*

nežijí-li s druhem, popřípadě s družkou.“ (zákon č. 262/2006 Sb., § 350). Tento zákoník také upravuje podmínky, které jsou pro tyto osoby konkrétně upraveny, např. zaměstnaný osamělý rodič, který pečuje o dítě mladší 15 let, nesmí být vyslán na pracovní cestu mimo obvod své obce, také zaměstnavatel musí brát zřetel na sestavení směn vůči rodiči samoživiteli a také je zaměstnavatel povinen vyhovět žádosti o udělení kratší pracovní doby (zákon č. 262/2006 Sb.; Kalnický, 2012).

3.3 Sociální práce s rodičem samoživitelem

Rozhovor je prostředek, kterým sociální pracovník a klient komunikují a společně pracují na vyjádření klientových potřeb a také na vyhotovení zakázky, na které budou společně pracovat. Také prostřednictvím rozhovoru a výměny informací se mezi sociálním pracovníkem a klientem vytváří vztah, který má svá pravidla, plán a účel. Sociální pracovník je osobnost, která je připravena na kvalitní rozhovor, který nebere pouze jako způsob navázání vztahu, ale také jako prostředek, kdy může klientovi naslouchat, kdy zjistí skutečné potřeby klienta, o kterých třeba klient sám ani neví či si tyto potřeby nechce přiznat. Kvalitním a profesionálním nasloucháním může sociální pracovník zjistit právě tyto informace, které upevňují důvěru a význam sociální práce v životě klienta (Matoušek, 2003).

V průběhu rozhovoru je důležité naslouchání. Sociální pracovníci by měli být dobrými posluchači. Už v rámci přípravy na toto povolání se studenti sociální práce učí aktivnímu naslouchání. Technika rozhovoru je tedy doplněna o další způsoby (objasňování, shrnování, opakování slyšeného, parafrázování atp.), které mohou klienta povzbudit a podpořit v rozhovoru se sociálním pracovníkem (Matoušek, 2003).

Podle Matejčka (1992) by se rozhovor s rodinou v rozvodové situaci měl dotknout oblastí ohledně situace teď, ale také i v období po rozvodu. Upozorňuje především na podporu vztahu rodičů a dětí, které jsou touto nepříznivou životní situací a především výraznou změnou nejvíce ovlivněny. Jde o systematický postup, kde sociální pracovník pracuje s oběma rodiči především v ujasnění si, že po rozvodu nepřicházejí o své rodičovské role, kde je důležité zachovat si určitý způsob komunikace s bývalým manželem/manželkou, aby i nadále dokázali plnit své povinnosti vyplývající z rodičovských rolí (spolupráce, respekt). S touto problematikou úzce souvisí také rozhovory o budoucnosti v možnostech,

jak bude každý z partnerů ovlivňovat výchovu. Je zde nastaven prostor pro zodpovězení otázek „*Jaký domov pro své děti vytvářejí? Jaká je skutečná atmosféra v rodině? Jak o těchto tématech rodiče s dětmi komunikují?*“ (Zakouřilová, 2017).

Významným úkolem sociálních pracovníků je seznámení s možnostmi, které rodič samoživitel vůči výchově dítěte má (svěření dítěte do výhradní výchovy, společná výchova, střídavá výchova). Sociální pracovník by měl seznámit rodiče s klady a zápory odlišných podob výchovy. V rámci těchto rozhovorů sociální pracovník také pracuje s emočními projevy rodičů i dětí, kde vytváří prostor projeviti emoce jedinců na danou situaci. Sociální pracovník může stabilizovat rodinné prostředí právě tím, že pomůže, zprostředkovává, doprovází a především poskytuje doporučení, jak se v této nepříznivé životní situaci mohou jedinci reagovat a chovat (Zakouřilová, 2017; Matejček, 1992).

3.3.1 Etická dilemata sociálních pracovníků

Sociální pracovník ve své působnosti se dostává do situací, kdy může vůči klientovi pociťovat obtížnou volbu. Tyto okamžiky jsou spojeny s právy a povinnostmi, které mohou jeho postavení a především jednání stavět do dvou vzájemně se vylučujících možností. Dle Nečasové (2001) se tyto práva a povinnosti dají rozdělit do pěti základních skupin. Ta, jež upravuje právní systém, tj. zákonná, dále jde o profesní, to jsou ta, která jsou spojena s členstvím k dané profesi a tyto práva a povinnosti mají uvedeny vlastní standardy jednání. Další skupinu tvoří morální oblast, která upravuje postoj sociálního pracovníka, jako jedince, který má možnosti a schopnosti ovlivňovat život klientů. Pokud se na sociálního pracovníka díváme optikou, že je občan daného státu, má s tím spojené také příležitosti, díky kterým může přispět k veřejnému prospěchu. Poslední skupinu práv a povinností tvoří skupina procedurálních, které zpracovávají pracovní postupy ze strany zaměstnavatele (Musil, 2004).

Z výše uvedeného vyplývá, že sociální pracovník má vymezené povinnosti vůči profesi, zaměstnavateli, společnosti a především klientovi. Pokud se tyto práva a povinnosti dostanou do vzájemného rozporu, jde o situaci, která se značí dilematem. Dilemata mohou ovlivňovat tři oblasti, které nabízejí nejvíce těchto sporných situací, a to ty, které ovlivňují kvalitu života klienta. Další skupinu tvoří ty, která ovlivňují veřejný prospěch komunity,

a ty, které se dotýkají nerovnoprávnosti, popř. útlaku jedince či skupiny ve společnosti. Z tohoto rozdělení také vyplývá postoj sociálního pracovníka v těchto situacích, kdy konečné rozhodnutí v daném jednání je proti přirozené povaze sociálního pracovníka, a na ty, kdy sociální pracovník netuší, která možnost bude pro klienta v dané situaci lepší (Musil, 2004).

Etická dilemata jsou definována v Etickém kodexu Společnosti sociálních pracovníků, které upravují a připravují sociálního pracovníka na skutečnost, že se při práci s klientem může dostat do těchto tíživých situací. Musil (2004) hovoří o dilematech, které dále rozlišují do protikladných skupin, např. dilema práva a etiky, formalizace a de-formalizace, profesionalizace a de-profesionalizace, normativnost a nenormativnost, polyvalence a specializace, věda a umění, pomoc a kontrola, zasáhnout a nezasáhnout, materiální a nemateriální pomoc, komplexní či zjednodušené cíle, množství klientů a kvalita služeb, neutralita a favoritismus, jednostrannost a symetrie ve vztahu s klientem, procedurální či situační přístup, monolog či dialog, oznamovací, informační povinnost nebo zachování mlčenlivosti, důvěrnosti informací, zakázka uživatele a zakázka veřejné instituce, zájem uživatele či veřejný zájem.

Pro práci s neúplnou rodinou mohou nastat situace, které mohou sociálního pracovníka dostat do všech výše uvedených protikladných skupin, i přesto tuto skutečnost velmi ovlivňují také jeho osobní předpoklady, pracovní náplň či organizace, pro kterou pracuje. Dilemata se mohou vzájemně prolínat a také ovlivňovat. Některá dilemata (pomoc a kontrola, jednostrannost či symetrie, monolog a dialog) mohou sociálního pracovníka stavět do pozice, kdy se domnívá, že by mohl klientovi pomoci lépe, rychleji, efektivně. Tento postoj může devalvovat klienta a omezovat jeho zapojení do spolupráce na definování a řešení jeho potřeb. Další významné dilema je to, které upravuje postup sociálního pracovníka v jeho roli a především v postupu práce (procedurální či situační přístup). Tyto rozdíly v postupech práce lze vidět u sociálních pracovníků, kteří jsou zahlceni a mají širokou agendu klientů, kterým se musí každé období (zpravidla měsíc u státního sektoru) věnovat. Sociální pracovníci si navyknu na procedurální přístup, aby stíhali vyřídit svou agendu. Tyto postupy však nejsou doménou pouze státních zaměstnanců a mohou se také projevat u sociálních pracovníků, kteří působí v nestátním sektoru (pro tuto práci

se nestátním sektorem rozumí sociální pracovníci působící v neziskových organizacích a také u soukromých osob (Musil, 2004).

3.3.2 Vybrané přístupy v sociální práci s neúplnou rodinou

Sociální pracovník má v práci s neúplnou rodinou k dispozici mnoho různých přístupů (kognitivně behaviorální terapie, systemický přístup, přístup orientovaný na úkoly, Rogersovská humanistická koncepce, antiopresivní přístup, sociálně ekologické perspektivy atp.). Většina těchto přístupů je přebrána z jiných disciplín (psychologie, pedagogika, sociologie, psychoterapie atp.). Tyto přístupy mohou být v praxi sociálních pracovníků využívány současně, či jen dané části, které se pro dané jednání s klientem vyžadují. V těchto případech využívají sociální pracovníci eklektismu (Matoušek, 2007).

Přístup orientovaný na úkoly je významný při praxi sociálních pracovníků především tím, že jako jedna z mála vznikla na základě empirického výzkumu sociální práce. Jde o stěžejní přístup, díky kterému je schopen sociální pracovník v komunikaci s klientem zvládat různé nepříznivé životní situace a vyjádřené potřeby ze strany klienta. Sociální pracovník v tomto přístupu má rovnocenné postavení vůči klientovi. V tom podporuje sebeúctu, sebedůvěru a posilování zodpovědnosti za vlastní rozhodnutí. To vše vychází z předpokladu, že sociální pracovník má podporovat silné stránky klienta a na tomto zjištění poskytovat možnosti, aby klient mohl řešit své potřeby pro zvládnutí nepříznivého stavu klienta. Přístup orientovaný na úkoly dokáže v práci s neúplnou rodinou stavět na těch stránkách, aby rodina mohla být plně funkční, kdy za pomoci tohoto přístupu dokáže klient sám definovat vlastní potřeby, které je v daný okamžik nutné definovanými kroky za pomoci individuálního plánování naplnit. Tento přístup může být díky svým jasně definovaným krokům (explorace problému, dohoda o cílech, formulace a plnění úkolů, ukončení, zpětná vazba) jasnou součástí eklekticismu, který sociální pracovníci vědomě, či nevědomě využívají ve své práci (Matoušek, 2007).

Mezi další vhodné využití přístupu v sociální práci s neúplnou rodinou může sociální pracovník také využít systematický přístup (také systematická terapie), která vychází z metody sociální práce s jednotlivcem. Ta staví rodinu do podoby systému, který je schopen vlastního fungování, a jednotlivé složky tohoto systému na sebe vzájemně reagují.

Systemický přístup studuje tyto vzorce chování a definuje možnosti (podmínky změn), které mohou v dalším působení členům daného systému pomoci při řešení jejich nepříznivé životní situace. Tento přístup nedefinuje začátek ani konec, jde o cirkulární kauzalitu. Sociální pracovník má k dispozici v práci s neúplnou rodinou předem daný časový limit spolupráce, o kterém neúplná rodina ví. Sociální pracovník při využití tohoto přístupu využívá techniky, které se mohou stát součástí práce v eklecticismu (Matoušek, 2007; Kratochvíl, 2017; Bobek, Pěniška, 2008).

Realitní terapie je další přístup, který mohou sociální pracovníci ve své praxi využívat. Původně se zaměřoval především na práci s mladými lidmi, kde hlavním cílem tohoto přístupu bylo využívání získaného (naučeného) s praktickým využitím pohledu na realitu dané doby (vlastní zkušenost, vnímání vlastního citu). Špirudová (2015, s. 124) říká, že „...*terapie realitou – metoda zaměřená na aktivní racionální zvládnání života při respektování vnější reality a na uspokojování potřeb, k nimž patří potřeba někam patřit, potřeba úspěchu, potřeba radosti a potřeba svobody.*“ Za pomoci využití tohoto přístupu dostává klient informace o možnostech, jak řešit nepříznivou životní situaci, ale také jaké budou dopady vybraného způsobu řešení na něj a jeho okolí. Tento přístup pracuje s klientovou přítomností a budoucností, kdy klienta učí a podporuje vlastní schopnosti při řešení vyjádřených potřeb. Díky těmto krokům (vytvoření kladného vztahu, koncentrace na chování klienta, důraz na přítomnost, orientace klienta ve vlastním chování, cesta k odpovědnému chování, klientům závazek, žádné omluvy, žádné tresty), není klient vystavován opakované kritice, sarkasmům či trestům, sám je orientován na budoucí dopady jeho chování, kdy je vhodné klienta podporovat v emočním prožívání. S prožitky při rozhodování následně pracuje sociální pracovník, který učí klienta je pochopit tak, aby vedly k naučenému způsobu jednání v podobných situacích. I tento přístup je možné využít v rámci eklecticismu, kdy může sociální pracovník pracovat s emočním prožitkem a způsobem naučení nových vzorců chování na nepříznivou životní situaci (Špirudová, 2015, Matoušek, 2007).

4. ANALÝZA POSTUPU ČINNOSTI SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ

Explorační výzkum je zvolený způsob zpracování získaných údajů, a to především z důvodu, že se jedná o obecné pojetí problematiky, které může být v praxi hodnoceno individuálně, na základě zjištěných poznatků. „*V procesu analýzy získaných údajů mohou být badatelem pokládány různé bloky otázek a odpověď na ně hledáme z empirických údajů.*“ (Baum a kol., 2014, s. 78).

4.1 Cíl empirického šetření

Cílem empirického šetření je ověření postupů sociálních pracovníků státního a nestátního sektoru vč. vyhotovení popisu činnosti sociálních pracovníků státního sektoru, oddělení pomoci v hmotné nouzi. Tento popis je zhotoven na základě dotazníkového průzkumu a také analýzy činnosti sociálních pracovníků dotčeného oddělení.

Pro sestavení hlavní výzkumné otázky je důležitá její definice, která v tuto chvíli není jednoznačná. V rámci této části empirického šetření je důležitější seznámit se s postupem práce sociálních pracovníků státního a nestátního sektoru a na základě zjištěných poznatků si pokládat otázky, které mohou ovlivňovat samostatnou činnost sociálních pracovníků v praxi. V rámci tohoto zjištění především z absolvování odborných praxí v institucích, které se danou problematikou zabývají, je stěžejní pochopení samotného procesu. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla prozkoumat za pomoci terénního průzkumu postup sociálních pracovníků při rozhodování o přiznání nárokových dávek (viz úkol č. 5 a 6).

4.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tohoto empirického šetření jsou sociální pracovníci, kteří přicházejí do kontaktu s rodiči samoživiteli a mohou ovlivňovat způsoby řešení vzniklé nepříznivé životní situace. Empirické šetření probíhalo ve dvou etapách, a to v rámci odborné praxe, kde docházelo ke sběru podkladů pro vzorové příklady šetření v postupu sociálních pracovníků. Tato odborná praxe probíhala na Úřadu práce České republiky,

krajská pobočka Ostrava, Kontaktní pracoviště Ostrava, oddělení Dávek pomoci v hmotné nouzi.

Další část empirického šetření je za využití dotazníků, který byl zprostředkován do státního a nestátního sektoru mezi profesní skupinu sociálních pracovníků (respondenti). Tento dotazník byl zprostředkován v období měsíce ledna 2018. Náhodným výběrem byl zprostředkován sociálním pracovníkům mezi čtyři oddělení státního sektoru a do čtyř sociálních služeb, a to v okresech Ostrava a Frýdek-Místek, a to v počtu 80 dotazníků, každá cílová služba získala 10 dotazníků. Z tohoto počtu dotazníkového šetření bylo zpracováno 56 dotazníků. Ze zbývajících počtu nebylo vyplněno 20 dotazníků, současně také došlo k vyřazení čtyř dotazníků z důvodu chybného vyplnění. Šlo o oddělení Státní sociální podpory, Příspěvků na péči, Dávky pomoci v hmotné nouzi a SPOD. Ze sociálních služeb se jednalo o Odborné sociální poradenství, Azylové domy pro matky s dětmi, Terénní programy a Krizová centra. Z důvodu malého výzkumného vzorku respondentů jde o omezené empirické šetření a nedá se hovořit o aplikaci na celou populaci. Výsledky z této části empirického šetření nelze tedy zobecňovat na veškeré postupy sociálních pracovníků v okresech Ostrava a Frýdek-Místek.

Tabulka č. 4 Pohlaví výzkumného souboru

	Absolutní četnost	Relativní četnosti (%)
Žena	50	89
Muž	6	11
Celkem	56	100

(zdroj: vlastní úprava)

Na základě získaného výzkumného souboru je vidět převaha žen (89 %) mezi respondenty. I přes tuto skutečnost jsou ve výzkumném souboru zastoupeni i muži (11 %), kteří tvoří menšinu v rozložení výzkumného souboru na pohlaví.

Tabulka č. 5 Pracovní působnost výzkumného souboru

	Státní sektor	Nestátní sektor
Žena	24	26
Muž	4	2
Celkem	28	28

(zdroj: vlastní úprava)

Pokud se výzkumný soubor rozloží na působnost sociálních pracovníků do institucí, ve kterých působí, vzniká zde shoda v počtu sociálních pracovníků působících ve státním sektoru (50 %), tak i působících v nestátním sektoru (50 %). Každý sektor má své zastoupení i mezi pohlavími.

Tabulka č. 6 Délka praxe sociálního pracovníka k roku 2018 (uvedeno v letech)

	Celkem	Žena	Muž
Průměrná délka praxe	7	7	6
Variační rozpětí	17	17	10
Směrodatná odchylka	4,03	4,02	3,54

(zdroj: vlastní úprava)

Průměrná délka praxe je u obou skupin poměrně podobná. Pokud se zaměříme na rozptyl mezi praxí sociálních pracovníků, ve výzkumném souboru jsou zastoupeni sociální pracovníci s krátkou dobou praxe (jeden rok), ale také sociální pracovníci, kteří působí v této profesi už 18 let.

Výše uvedené údaje byly získány a zpracovány na základě dotazníků, kde byly zastoupeny tři sociodemografické otázky, které směřovaly na pohlaví, působnost sociálního pracovníka a jeho délku dosažené odborné praxe v oboru (otázky č. 12, 13, 14).

4.3 Metodologie – metody a techniky empirického šetření

Terénní průzkum je zvolenou metodou pro zajištění poznatků, které jsou následně zpracovány do vlastních podob šetření, které jsou součástí této části práce (úkol č. 5 a 6). Pro tuto část práce je zapotřebí aktivně a zúčastněně zajistit postupy práce sociálních

pracovníků, především z oddělení pomoci v hmotné nouzi a názorně předat poznatky, vč. postupu přiznání dávek tohoto oddělení. Termín získání poznatků pro tuto část práce byl v rámci odborné praxe na oddělení Hmotné nouze v Ostravě. Zvolené techniky pro zpracování údajů této práce jsou především za pomoci zjevného pozorování. V rámci využití této techniky jsou zjišťovány výsledky činností sociálních pracovníků. (Baum a kol., 2014, s. 88).

Další využitou výzkumnou technikou pro tuto práci je dotazník (úkol č. 1 – 4). Jedná se o „*předem připravený formulář, který je nějakým způsobem překládán k vyplnění lidem, tzv. dotazovaným respondentům.*“ (Baum a kol., 2014, s. 96). Dotazník je vyhodnocen popisnou statistikou. Jako součást tohoto výzkumu nejsou vyhotovené explicitní hypotézy, jelikož jeho využití je pouze pro explorační výzkum, který má za úkol pochopit spolupráci, zatíženost a také využití metod sociální práce oslovených sociálních pracovníků v řešení nepříznivé životní situace, jako je rozvod manželství. Dotazník je pro respondenty tohoto empirického šetření formou anonymního zjišťování poznatků práce sociálních pracovníků. Tento způsob anonymity má významný vliv na samotné vyplňování dotazníků, kteří mohou odpovědět zcela otevřeně a nezkresleně (Zich, 2004). Samotná realizace dotazníků je za pomoci využití vlastní konstrukce otázek, které jsou zkonzultovány s vedoucí diplomové práce. Celkem obsahuje 13 otázek, které mají charakter uzavřených a otevřených otázek, kde vzniká možnost projevit zcela svůj názor na danou problematiku. V rámci uzavřených otázek dostali respondenti z možnosti volby více vyhovujících odpovědí na danou otázku, popř. také mohli zvolenou škálu odpovědí obohatit. Výsledky, které jsou získány tímto dotazníkem, jsou analyzovány popisnou statistikou, takzvaného třídění 1. stupně.

4.4 Úkoly empirického šetření:

1. Zjistit postup získávání klientů pro sociální práci v rodině, současně zajistit informace o vytíženosti sociálního pracovníka (počet klientů v jeho agendě). Zjištění počtu klientů, tzv. rodič samoživitel.
2. Četnost mezioborové spolupráce s významnými institucemi.
3. Popsání četnosti metod a technik, které sociální pracovník využívá při práci s rodinou v rozvodovém řízení.

4. Způsoby řešení dilemat sociálního pracovníka, se kterými se setkává při své práci s rodinou v rozvodovém řízení.
5. Způsoby zlepšení finanční situace neúplné rodiny, které sociální pracovník využívá při své práci s rodinou v nepříznivé životní události rozvodu.
6. Postup práce sociálního pracovníka při řešení finanční situace neúplné rodiny.
7. Navýšení příjmů neúplné rodiny podle zákona o pomoci v hmotné nouzi.

4.5 Vlastní vyhodnocení dotazníku

Úkol č. 1 Zjistit postup získávání klientů pro sociální práci v rodině, současně zajistit informace o vytíženosti sociálního pracovníka (počet klientů v jeho agendě). Zjištění počtu klientů tzv. rodič samoživitel.

- Zpracováno na základě dotazníků, konkrétně vyhodnocení otázek č. 1, 2, 3.

Otázka č. 1 Jakým způsobem pro Vaši praxi sociálního pracovníka získáváte nejčastěji nové klienty?

Tabulka č. 7 Záznam odpovědí na otázku č. 1

Otázka č. 1	Státní sektor	Nestátní sektor	Celkem	Relevantní četnosti (%)
Depistáž	0	2	2	4
Klient přichází na doporučení jiné organizace	9	9	18	32
Klient přichází na doporučení z jiného zdroje (internet)	15	8	23	41
Kolizní opatrovník	6	0	6	11
Přichází sám bez doporučení	6	1	7	13

(zdroj: vlastní úprava)

Tento typ otázky měl za úkol zjistit způsoby získávání klientů u sociálních pracovníků. Sestavená otázka dala respondentům možnosti odpovědi, a to jak předem zvolené (depistáž, doporučení jiné organizace, doporučení z jiného zdroje), tak i možnost

využít vlastní odpověď. Z výše uvedeného výsledku je patrné, že nejčastější způsob, jakým klient přichází do sociální služby, je za pomoci vyhledání si informací z internetu, 43 % a druhým nejčastějším způsobem je doporučení jiné organizace, 32 %. Velmi důležité při hodnocení této otázky jsou způsoby, které byly doplněny sociálními pracovníky, tj. odpověď, kdy klient přichází sám, bez jakéhokoli doporučení či je sociální pracovník ustanoven jako kolizní opatrovník k zastupování práv a zájmů nezletilého dítěte.

Otázka č. 2 Kolik klientů máte ve své agendě?

Tabulka č. 8 Záznam odpovědí na otázku č. 2

Otázka č. 2	Průměrný počet klientů	Minimum	Maximum
Státní sektor	137	75	320
Nestátní sektor	51	15	90

(zdroj: vlastní úprava)

Dotazníkové šetření poukázalo na obsáhlý počet klientů, kteří jsou přiděleni k jednomu sociálnímu pracovníkovi. Tento počet výrazně ovlivňuje skutečnost, zda sociální pracovník působí v sociálních službách státního, či nestátního sektoru. Rozdíly mezi maximálním počtem klientů v jedné agendě mezi sociálním pracovníkem státního a nestátního sektoru jsou v hodnotách, kde respondent č. 31 udává, že jeho agenda obsahuje 320 klientů. Oproti tomu respondent č. 2 uvádí, že ve své agendě má pouze 90 klientů. Jde o nepředstavitelný objem spisů, které musí jeden sociální pracovník prošetřit. Otázkou, která se při vyhodnocení této otázky, zejm. u respondenta č. 31 nabízí, je, zda počet 320 klientů spadá do agendy příspěvku na péči, kdy není zapotřebí tak častého sociálního šetření či k číslu, které pojednává oddělené spisy sociální pracovnice oddělení hmotné nouze, kde je možné, že byla otázka zodpovězena počtem vyplácených dávek, které mohou být u jednoho klienta i tři různé (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc)? Na tuto otázku a zajištění podrobností o tomto objemu klientů se v tuto chvíli nepodaří získat doplňující odpověď.

Průměrný počet klientů v celém souboru je 94 klientů na jednoho sociálního pracovníka, bez ohledu, zda působí v státním, či nestátním sektoru. Pokud tento údaj

rozložíme na sektory, jde z tabulky výše vyčíst, že rozdíly v objemu spisů mezi státním je 2,6násobně vyšší než u sociálních pracovníků, kteří působí v nestátním sektoru. Z tohoto údaje je možné říci, že pracovníci státního sektoru jsou zavalení počtem spisů. Otázkou, která lze položit, je, zda rozdíl mezi kompetencemi sociálních pracovníků působících v různých sektorech může také více zahrnovat sociální pracovníky působící v nestátním sektoru, kteří mohou mít registrovanou službu odborného sociálního poradenství? V této fázi zpracování výsledků jde o pouhou spekulaci. Cílem této práce není zjištění rozdílů v pravomocech sociálních pracovníků.

Otázka č. 3 Kolik z tohoto množství máte klientů – rodič samoživitel?

Tabulka č. 9 Záznam odpovědí na otázku č. 3

Otázka č. 3	Průměrný počet klientů	Minimum	Maximum
Státní sektor	62	9	250
Nestátní sektor	26	4	60

(zdroj: vlastní úprava)

Na základě zjištěných údajů lze říci, že sociální pracovníci vybraných organizací se setkávají s klientem, rodičem samoživitelem. Pokud se porovnájí údaje u výše jmenovaných respondentů, tj. č. 31, lze i při vyhodnocení této otázky předpokládat, že právě tento respondent má ve své agendě nejvyšší zástup těchto klientů (78 %), což se při vyhodnocení právě tohoto dotazníku také potvrdilo, 250 spisů v daném případě.

Rozdíly mezi sociálními pracovníky působícími ve státním a nestátním sektoru je v poměru 2:1., kdy sociální pracovník státního sektoru se 2,3násobně častěji setkává s rodičem samoživitelem.

Úkol č. 2 Četnost mezioborové spolupráce s významnými institucemi

- Zpracováno na základě dotazníků, konkrétně vyhodnocení otázek č. 4, 5.

Otázka č. 4 V rámci práce s rodinou v rozvodovém řízení, spolupracujete s dalšími organizacemi?

Tabulka č. 10 Záznam odpovědí na otázku č. 4

Otázka č. 4	Ano	Relevantní četnosti (%)	Ne	Relevantní četnosti (%)
Státní sektor	13	46	15	54
Nestátní sektor	21	75	7	25

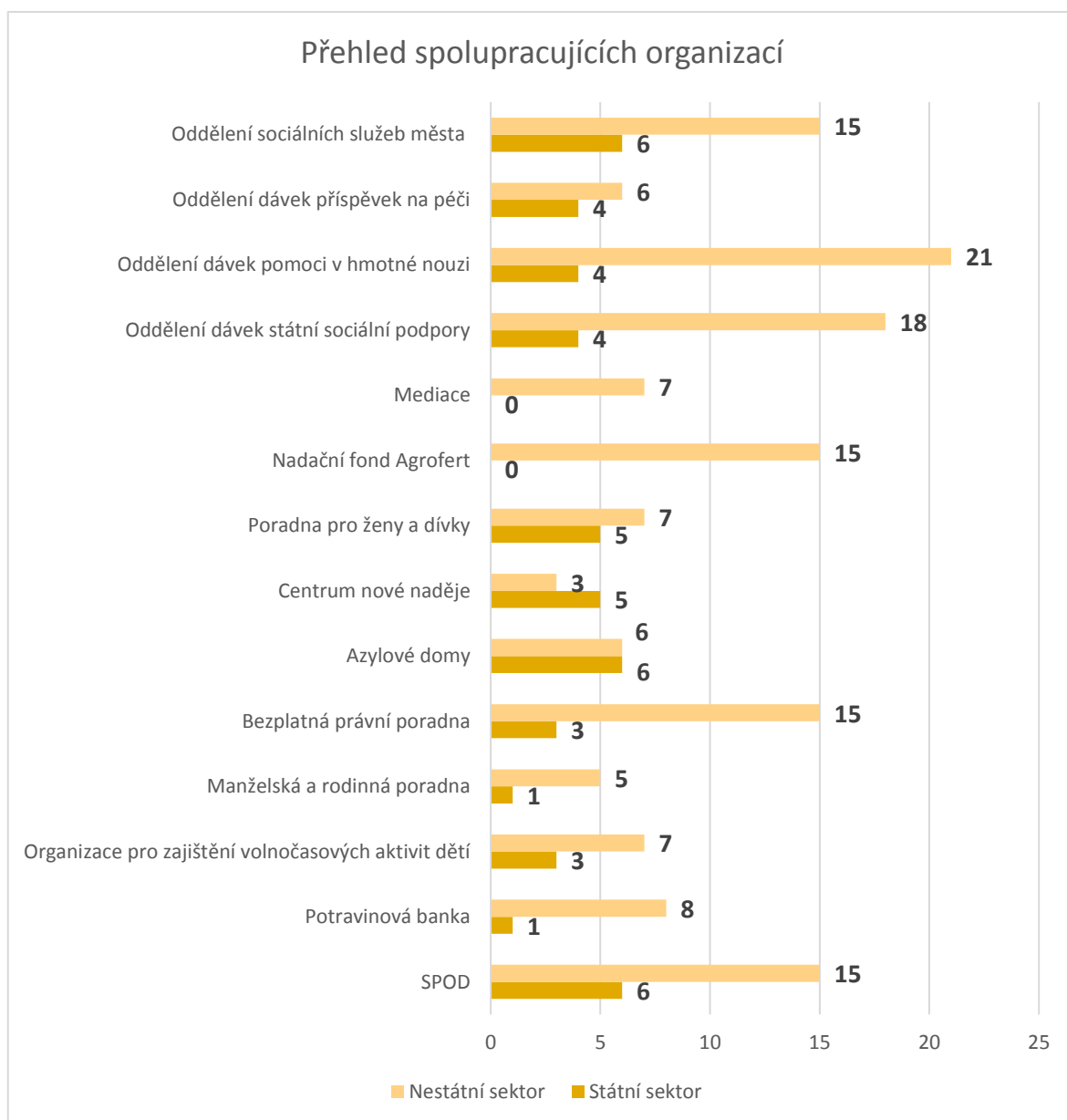
(zdroj: vlastní úprava)

Další oblastí, na kterou se dotazník zaměřuje, je zajištění spolupráce s dalšími organizacemi, které by mohly při řešení daného případu významně pomoci. V sociální práci se hovoří o sestavení multidisciplinárního týmu, který může danou potřebu klienta efektivněji zajistit a navrhnout klientovi různé způsoby řešení jeho nepříznivé životní situace.

Sociální pracovníci nestátního sektoru tuto možnost, na základě zjištěných údajů, využívají oproti sociálním pracovníkům státního sektoru častěji. Z výsledku lze říci, že 75 % dotazovaných sociálních pracovníků působících v nestátním sektoru tuto možnost svým klientům aktivně nabízí. Otázkou však zůstává, zda doporučení sociálního pracovníka využít další službu, klient využije či již sám spolupracuje s více organizacemi v dané komunitě?

Otázka č. 5 Pokud jste na otázku č. 4 odpověděli „ano“, prosím, uveďte s jakými:

Graf č. 1 Záznam odpovědí na otázku č. 5

(zdroj: vlastní úprava)

Na výše definovanou otázku měli respondenti možnost odpovědět v rámci otevřenosti dané otázky, tedy mohli sepsat více než jednu spolupracující organizaci. Při definice spolupráce sociálních pracovníků státního a nestátního sektoru lze definovat na tomto výzkumném vzorku 14 různých sociálních služeb, vč. využití možností z nadačních fondů (27 %) či potravinových sbírek (16 %).

Významným údajem, na který tato otázka poukazuje, je, že sociální pracovníci řeší především finanční zajištění neúplné rodiny, a to především z výsledků, kdy odkazují na spolupráci s Úřadem práce, především těmi odděleními, kde klienti mohou nárokovat finanční dávky, tj. oddělení příspěvku na péči (17 %), oddělení státní sociální podpory (38 %), oddělení hmotné nouze (45 %).

Velmi zajímavé zjištění je, že v první řadě sociální pracovníci odkazují právě na tato oddělení, poté využívají další organizace, které mohou v této nepříznivé životní situaci nápomoci. Jde především o sociální služby, kde je poskytováno odborné sociální poradenství, tj. bezplatná právní poradna (32 %), Poradna pro ženy a dívky (21 %), Centrum nové naděje (14 %) a také Manželská a rodinná poradna (11 %). Tyto spolupracující organizace jsou odvozeny od lokality, kde bylo dotazníkové šetření prováděno, tedy okres Frýdek-Místek a Ostrava, kde výše jmenované poradny mají své pobočky.

Úkol č. 3 Popsání četnosti metod a technik, které sociální pracovník využívá při práci s rodinou v rozvodovém řízení

- Zpracováno na základě dotazníků, konkrétně vyhodnocení otázek č. 6, 7

Otázka č. 6 Jakou metodu využíváte nejčastěji ve své praxi při práci s rodinou v porozvodovém období?

Tabulka č. 11 Záznam odpovědí na otázku č. 6

Otázka č. 6	Státní sektor	Nestátní sektor	Celkem	Relevantní četnosti (%)
s jednotlivcem	16	14	30	54
s rodinou	10	12	22	39
se skupinou	2	2	4	7
s komunitou	0	0	0	0

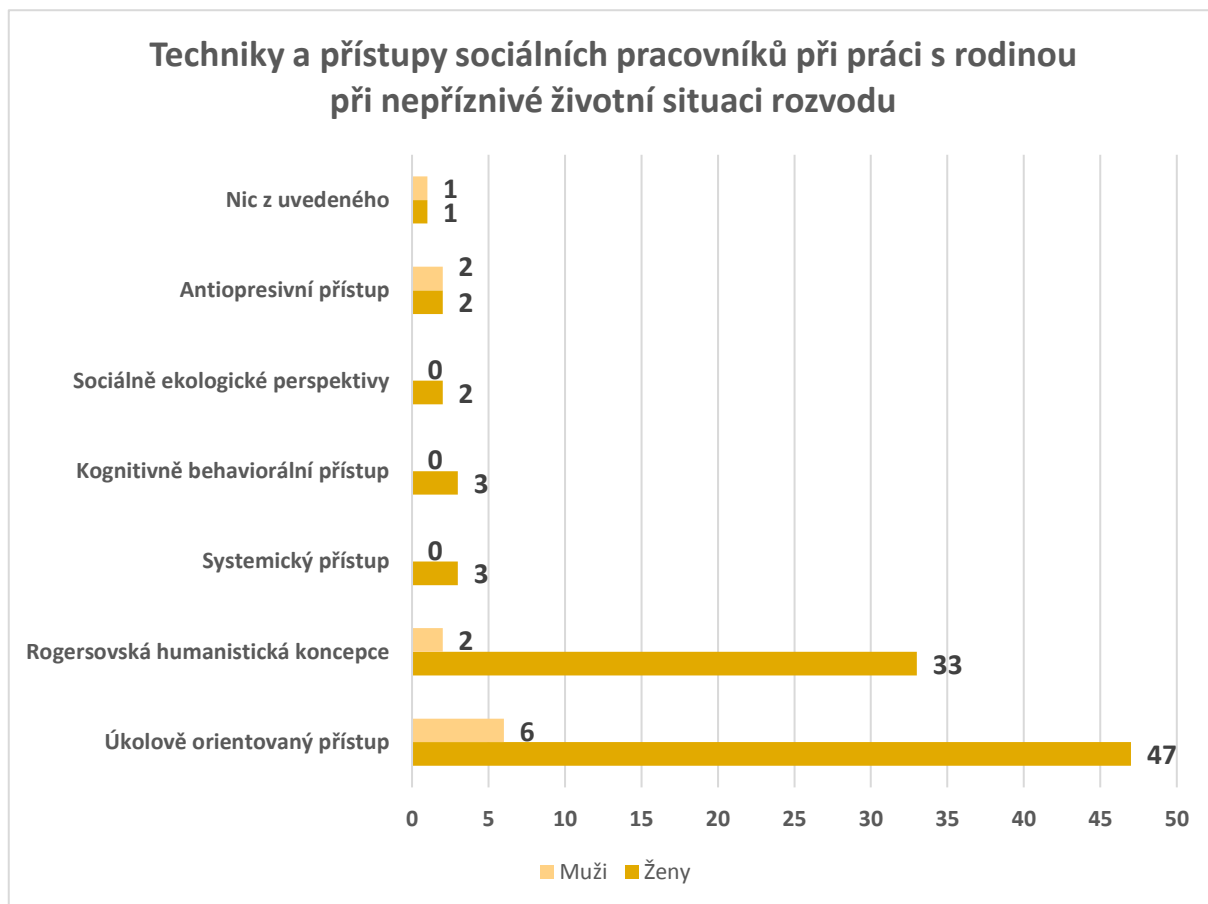
(zdroj: vlastní úprava)

Při výběru pouze jedné odpovědi na výše uvedenou otázku vyplynulo, že většina sociálních pracovníků při své práci využívá metodu práce s jednotlivcem (54 %). V menším zastoupení sociální pracovníci pracují s rodinou (39 %) a také v menší míře se skupinou (7 %). Metoda práce s jednotlivcem nahlíží pouze na jedincovy potřeby při zajištění možností řešení takto vzniklé nepříznivé životní události. Otázkou v rámci vyhodnocení této otázky, jakým způsobem nahlíží sociální pracovník na práci ve skupině při řešení této sociální události? Pracuje s širší rodinou?

Rozdíly ve vybraných přístupech mezi sociálními pracovníky státního a nestátního sektoru jsou ve vyhodnocení zanedbatelné a sociální pracovníci mají rozdíl dvou klientů v práci s jednotlivcem a v práci s rodinou. Práce se skupinou byla vyhodnocena v obou sektorech ve stejné četnosti, tj. (7 %).

Otázka č. 7 Jaké techniky a přístupy využíváte ve své praxi při práci s rodinou v porozvodovém období?

Graf č. 2 Záznam odpovědí na otázku č. 7

(zdroj: vlastní úprava)

Na výše definovanou otázku měli respondenti možnost odpovědět v rámci otevřenosti dané otázky, tedy mohli sepsat více než jednu zvolenou odpověď. Také v této otázce měli respondenti možnost doplnit škálu odpovědí o vlastní techniku (přístup).

Z celkového počtu 56 respondentů většina odpověděla, že při své práci nejčastěji využívá úkolově orientovaný přístup (95 %). Tato volba sociálních pracovníků může být odůvodněna především způsobem práce, kdy úkolově orientovaný přístup je jasně definován „...uznat problém, identifikovat ho, identifikovat úkoly, které musí být podniknuty

k odstranění problému a implementovat tyto kroky nebo způsob řešení do klientova každodenního života.“ (Reid, 1992). Tento chronologický postup práce může být sociálním pracovníkům blízký, jelikož udává tempo, jakým mají být potřeby identifikovány a řešeny. Také tuto volbu může ovlivnit nízká časová dotace na klienta a obsáhlá agenda (viz otázka č. 2).

Významné postavení při hodnocení této otázky získala také Rogersovská humanistická koncepce (63 %). Další jmenované přístupy mají od těchto dvou zvolených skokový rozestup. Jde o antiopresivní přístup (7 %), systemický přístup (5 %), kognitivně behaviorální přístup (5 %) a také sociálně ekologické perspektivy (4 %).

Zajímavé je také zjištění, že jeden sociální pracovník státního i nestátního sektoru uvedl, že žádný z výše uvedených přístupů ve své práci nevyužívá, avšak neuvedl, který jiný konkrétně tedy využívá. Může tedy dojít k využití různých částí zvolených přístupů v jeden – eklektický, ale v této části práce jde pouze o domněnku.

Úkol č. 4 Způsoby řešení nejčastějších dilemat sociálního pracovníka, se kterými se setkává při své práci s rodinou v rozvodovém řízení a řešení finanční situace neúplné rodiny.

- Zpracováno na základě dotazníků, konkrétně vyhodnocení otázek č. 8, 9, 10

Otázka č. 8 Zažíváte při práci s rodinou v nepříznivé životní situaci rozvodu dilemata ve své praxi?

Tabulka č. 12 Záznam odpovědí na otázku č. 8

Otázka č. 8	Ano	Relevantní četnosti (%)	Ne	Relevantní četnosti (%)
Státní sektor	7	25	21	75
Nestátní sektor	12	43	16	57

(zdroj: vlastní úprava)

S dilematy se sociální pracovníci tohoto šetření setkávají, a to i přes skutečnost, zda pracují ve státním či nestátním sektoru (34 %). Překvapivé u této otázky je hodnocení, zda dilemata v práci zažívají, spíše zda si sociální pracovníci dilemata v práci vůbec připouštějí. Jak ve státním (75 %), tak i v nestátním sektoru (57 %) odpověděla nadpoloviční většina, že dilemata v práci nezažívají.

Tuto skutečnost může ovlivnit délka praxe sociálních pracovníků, která může také ovlivnit přístup k osobnosti sociálního pracovníka i k jeho postojům k práci, kdy dochází ke střetu práv a povinností sociálního pracovníka i klienta.

Otázka č. 9 Pokud jste na otázku č. 8 odpověděli „ano“, jaká dilemata nejčastěji řešíte v práci s rodinou při rozvodu, popř. v rodinách samoživitelů?

Forma otevřené otázky dala respondentům prostor pro vyjádření častých dilemat, které konkrétně sociální pracovníci při své práci s rodičem samoživitelem zažívají. Definování problematiky do vhodné skupiny dilemat je na základě obsahu příkladu uvedené problematiky. Tuto problematiku je možné zkoumat v rámci úzce propojených souvislostí mezi vybranými skupinami dilemat. Pro vyhodnocení této otázky je vždy uvedená skupina dilemat vč. krátkého úvodu do dané problematiky. Součástí vyhodnocení této otázky je také přepis odpovědi daných respondentů na tuto otázku.

Většina uvedených odpovědí prokázala, že sociální pracovníci mají dilemata při působení na klienta, popř. na rodinu. Oblasti, kterých se odpovědi týkaly, se dají roztřídit, dle skupin (podle uvedených skupin v kapitole 3.3.1):

Právo a etika, jde o postoj, kdy sociální pracovník má vzájemný konflikt mezi činností, která může právně diskriminovat jednu stranu, např. *„jsou ty situace, kdy přijde otec „spasitel světa“, který vlastně je dokonalý a jeho bývalá žena je ta neschopná, co po něm chce jen peníze.“* (respondent č. 12). Na základě tohoto příkladu jde o možné projevy chování, kdy otec nechce podporovat svou bývalou manželku a v této souvislosti má snahu porušovat právní normy, které danou problematiku upravují. Z tohoto příkladu vychází tedy vzájemný konflikt mezi právem a etikou, kde je celé postavení tohoto příkladu na straně, kdy sociální pracovník má pracovat na základě hájení práv klienty, ale současně pokud pracuje, v tomto příkladu s otcem, na jeho potřebě minimalizovat náklady spojené s uznáním výživného (Dudová, 2007; Nečasová, 2001).

V tomto případě může také dojít k jednání s klientem, který má manipulativní sklony a sociální pracovník toto dilema nemusí vůbec pocítit a potřebu takového klienta vidí jeho optikou, pokud se tak stane, může pocítit toto dilema i pracovník působící v neziskovém sektoru: *„Občas se stane, že takovýto klient – otec je skutečně dobrý manipulátor a dokáže si podmanit sociální pracovníci SPOD. Na mě jako na sociální pracovníci poradny je pak hájit práva matky, která většinou neví, kudy pro radu a je na pokraji psychického zhroutení.“* (respondent č. 4).

Další projevenou skupinou dilemat je ta, která upravuje pracovní postoj sociálního pracovníka ke klientovi a to především z pohledu poskytované pomoci či kontroly. Toto dilema úzce souvisí s další skupinou a tj. oznamovací povinností či zachování mlčenlivosti, důvěrnosti informací. Tato dilemata pomoci a kontroly vycházejí z osobnosti sociálního pracovníka, který může považovat za náplň práce pomáhat či kontrolovat. Poskytnutí pomoci je způsob návrhu řešení, který potřebný může aktivně využít. Kontrolní činností může sociální pracovník direktivně zajistit vyžadovaný způsob chování k zajištění stabilního chování. Na základě zjištění z dotazníkového průzkumu respondent č. 18 uvádí: „...jsou to ty situace, kdy klient přijde a očekává okamžitou pomoc, aniž by si uvědomil, že já tady nejsem od toho, abych jeho problémy řešil. Jsem tady jako podpora, doprovod, rádce, ne ten, kdo to za něj všechno vyřeší. Nakonec z rozhovoru vyplyne, že pracuje na černo a já se dostávám do situace, kdy pomoci, kontrolovat, oznámit nebo raději ne?!“ Tyto postoje mohou souviset s uvědoměním si dopadu sociálního pracovníka v praxi, kdy se může oznamovací povinností dopustit odebrání finančních prostředků ze sociálního systému, a tím také ztrátu bydlení.

Do oblasti dilemat polyvalence a specializace patří především omezení poskytování sociálního poradenství mezi odborné a základní. Je zde hranice, kterou sociální pracovník překročit nemůže, aniž by suploval cíle jiné sociální služby. V tomto ohledu jsou do této skupiny zahrnuty způsoby, kterými lze finanční situaci neúplné rodiny řešit. (respondent č. 13). Sociální pracovníci různých sociálních služeb a oddělení nejsou schopni v současné agendě poskytovat celistvé informace, jak postupovat. I z tohoto důvodu může sociální pracovník využívat odbornosti dalších sociálních pracovníků působících v jiných sociálních službách, které danou problematiku lépe definují.

Materiální či nemateriální podoba poskytnuté pomoci. Situace, kdy sociální pracovník „...vědomě vím, že dávky, které zprostředkovávám této rodině, rodič využívá pro hazard...“ (respondent č. 17). V této oblasti je důležité mít jasně definovanou pravomoc sociálního pracovníka, který nemusí vždy jen poskytovat finanční prostředky (peníze), ale v poslední době i dávkové systémy přešly na poskytování těchto prostředků formou potravinových poukázek. V rámci tohoto dilematu by bylo vhodné, aby sociální pracovníci mohli v rámci své specializace také vychovávat jedince, jak s finančními prostředky nakládat. V současné době může sociální pracovník nabídnout využití např. dluhové

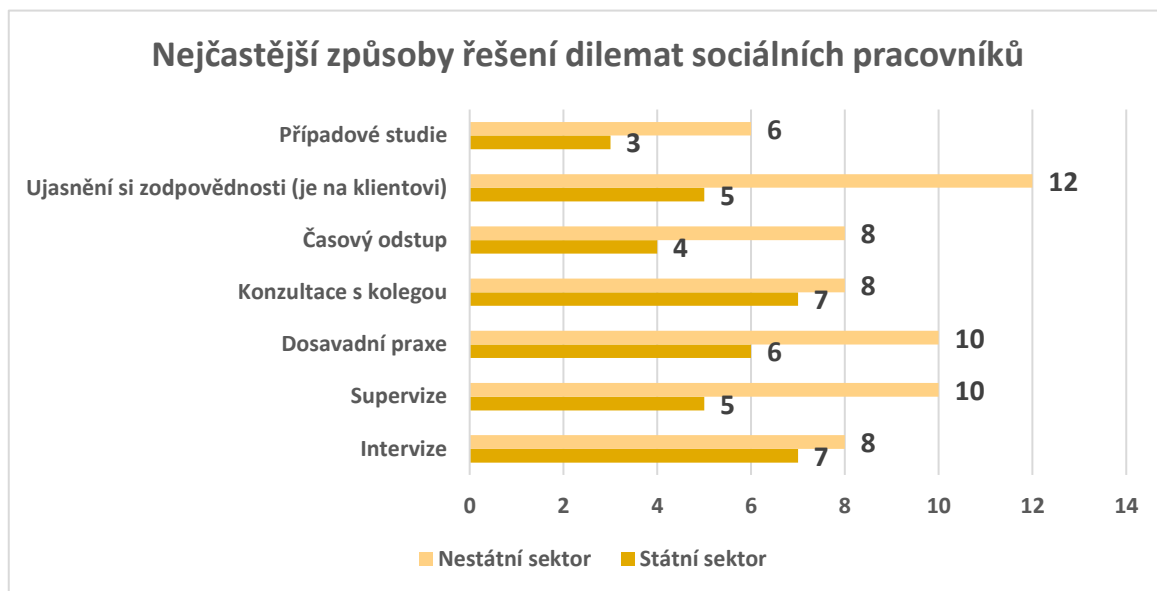
poradny a je jenom na klientově rozhodnutí, zda tuto možnost zváží a využije. V rámci kontroly využití této finanční pomoci může sociální pracovník oddělení pomoci v hmotné nouzi nastavit výplatu dávky příspěvku na živobytí i v poměru 3:1 pro potravinové poukázky, které mají zabránit tomuto jednání jedinců (Lann, 1988; zákon č. 111/2006 Sb.).

Množství klientů a kvalita služeb může zapříčinit také propad mezi kvalitou poskytovaných služeb, jelikož pokud sociální pracovník pracuje delší dobu pod takovým tlakem, může u něj dojít k syndromu vyhoření, který se může projevit s omezeným přístupem vůči klientovi, např. sociální pracovník si na klienta vymezuje kratší časovou dotaci, snižuje se jeho koncentrace, energie atp. (Musil, 2004). Příkladem tohoto postupu je záznam odpovědi jednoho z respondentů dotazníkového šetření, „*jako sociální pracovnice státního sektoru jsem zahlcena přívalem nových žádostí na dávky HN a pokud k tomuto číslu přidám také stávající dávky, je to někdy neúměrná zátěž, obzvlášť když zázemí pracoviště občas také vypoví (instalace nového OK programu, nemocenská kolegyň atp.)*.“ (respondent č. 31).

Neutralita a favoritismus ovlivňuje postoj sociálního pracovníka k určitým klientům, především v jednání s nimi (Musil, 2004). „*...občas se mi stane při rozhodování o potřebách dítěte, že se musím postavit rodiči, který má dominantní postavení v rodině a musím dát přednost druhému – tyto projevy náklonnosti jsou pro mě stresující a ne vždy si vím rady, zda se mám tak rozhodnout, či nikoli...*“ (respondent č. 1). V rámci tohoto dilematu může tento vztah narušit také dobrovolnost vstupu klienta do instituce, popř. zda zde sociální pracovník působí pouze jako prostředník a musí plnit nároky a limity této instituce bez ohledu na potřebnost klienta „*...to jsou ty stavy, které zažívám v práci poslední dobou. Dostali jsme z vedení příkaz, že pro získání bytů pro naši agendu musíme tyto byty převzít se stávajícími dlužníky. Jsou to lidé, kteří nemají sociální problémy, ale pro neschopnost splácet nájem se dostali k nám do služby. Je frustrující držet si je tam na uměle vytvořených problémech, ale musím podotknout, že tomu tak není u všech.*“ (respondent č. 48).

Otázka č. 10 Pokud jste na otázku č. 8 odpověděli „ano“, co Vám při řešení těchto dilemat pomáhá?

Graf č. 3 Záznam odpovědí na otázku č. 10

(zdroj: vlastní úprava)

Dotazníkové šetření prokázalo, že respondenti se s dilematy ve své práci s rodinou v rozvodu setkávají. Otázka byla sestavená tak, aby sociální pracovníci mohli projevit své zkušenosti, jakým způsobem se vyrovnávají s problematikou dilemat, tj. otevřeným prostorem pro odpověď.

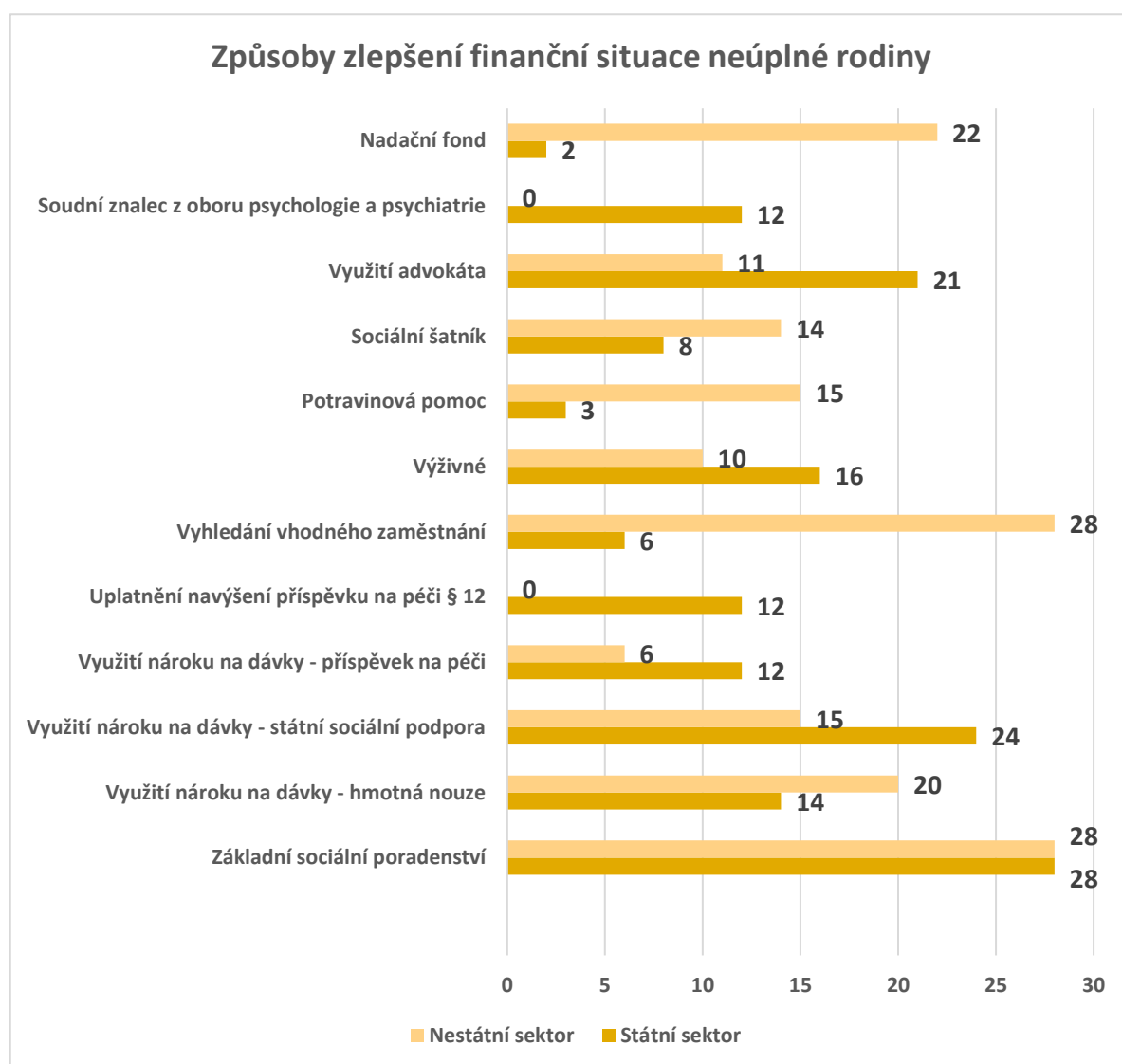
Způsoby řešení dilemat v sociální práci při práci s rodinou v rozvodovém řízení především využívají vlastní schopnosti a uvědomění si odpovědnosti (90 %) a také využití možnosti podpory ze strany pracovního kolektivu (79 %). Pracovníci, kteří uvedli, že se s dilematy ve své práci setkávají, využívají rovnoměrně dostupné zdroje, jak se v takových situacích mají chovat, jak si celé jednání s klientem zpětně ulehčit. Nejméně využívaným zmíněným způsobem, jak dilemata řešit, je studium případových studií (47 %). Tento způsob může být odůvodněný časovou náročností studií a hlavně dostupností těchto případových studií. Otázkou zůstává, zda při projednání případů v rámci supervizí, intervizí a rozhovory s kolegy jde již o určitý způsob předávání případové studie, avšak mluvenou formou?

Úkol č. 5 Způsoby zlepšení finanční situace neúplné rodiny, které sociální pracovník využívá při své práci s rodinou v nepříznivé životní události rozvodu.

- Zpracováno na základě dotazníků, konkrétně vyhodnocení otázek č. 11

Otázka č. 11 Jakým způsobem pracujete s rodičem samoživitelem na zlepšení jeho finanční situace?

Graf č. 4 Záznam odpovědí na otázku č. 11

(zdroj: vlastní úprava)

Z odpovědí na otázku, jak sociální pracovníci mohou zlepšit finanční situaci neúplné rodiny, je jednoznačné, že všichni respondenti tohoto dotazníku poskytují svým klientům základní sociální poradenství (100 %). V rámci tohoto poradenství může docházet k nabídce dalších organizací, které mohou klienti využít pro zlepšení takto vzniklé nepříznivé životní situace. A to zejména nabídkou vyhledání vhodného zaměstnání, které by těmto klientům mohlo zajistit adekvátní, stálý příjem (61 %).

Mezi další způsoby, jak by mohl rodič samoživitel navýšit svůj dosavadní příjem, je využití nárokových dávek ze systému státní sociální podpory (70 %), dále pak zajištění finančních prostředků využitím možnosti ze systému hmotné nouze (61 %). Tento způsob navýšení příjmu by mohl na přechodnou dobu neúplné rodině pomoci, avšak za předpokladu, že žadatel splní zákonné podmínky.

Dalším způsobem, jak navýšit příjem neúplné rodiny, je uplatnění nároku na dávky ze systému příspěvku na péči. Tyto dávky jsou však cílené na ty rodiče, kteří mají sami dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, popř. nezletilé děti (32 %). Jde však o specifický případ, kdy je rodina zatížena další nepříznivou životní událostí, která ovlivňuje zdraví člena/členů rodiny. Společně s tímto nárokem uvádějí respondenti také navýšení tohoto příspěvku za pomoci využití § 12 zákona č. 108/2006 Sb. (21 %).

V neposlední řadě respondenti uvádějí využití jednorázových zdrojů finančních prostředků a to za využití nadačních fondů, které mohou využít matky samoživitelky (Agrofert), rodiny s dětmi (Nadace T. Maxové), rodiny s vážným zdravotním problémem (Dobrý anděl) či nadace cílené k získání vyšší rekvalifikace (Nadační fond Klausových). Tímto způsobem, na základě vyhodnocení odpovědí respondentů, převážně pracují sociální pracovníci nestátního sektoru, ale také sociální pracovníci státního sektoru (43 %).

Významné zastoupení v možnostech, jak řešit nepříznivou životní událost a možnost navýšit příjmy, je také využití lokálních služeb v podobě potravinové pomoci, kterou poskytují dílčí organizace pod záštitou Potravinové banky (32 %). Také možnosti sociálního šatníku (39 %).

Nedílnou součástí práce sociálních pracovníků s rodičem samoživitelem je také zajištění nároku na výživné, a to jak na nezaopatřené děti, tak i na bývalého manžela. Výživné a jeho problematikou se zabývají sociální pracovníci státního i nestátního sektoru (46 %). Vyšší angažovanost sociálních pracovníků ve státním sektoru může být snad zapříčiněna podmínkou pro zohlednění nároku na dávky systému hmotné nouze, kde může dojít ke snížení životního minima jedince o 50 %.

Společně s nárokováním výživného z dotazníku vyplynulo, že respondenti se obracejí na profesionály z oblasti advokacie (57 %). Je však možné, že jde i o využití advokátní pomoci při zajištění samotného rozvodu? S tím může také souviset využití dalších odborníků z oblasti psychologie a psychiatrie (21 %).

Úkol č. 6 Postup práce sociálního pracovníka při řešení finanční situace neúplné rodiny.

- zpracováno na základě zúčastněného pozorování a analýzy činnosti sociálního pracovníka oddělení dávek pomoci v hmotné nouzi při provádění sociálního šetření v domácnosti:

ZÁZNAM ZE SOCIÁLNÍHO ŠETŘENÍ V DOMÁCNOSTI

Žadatel: Evžen Novák, nar. 01. 01. 1977, trvale bytem: Novákova 100/1, Ostrava, fakticky bytem: Evženova 1/100, Ostrava

Společně posuzované osoby:

- manželka Julie Nováková, nar. 02. 02. 1985
- dítě ve věku 2 roky Antonín Novák, nar. 03. 03. 2015
- dítě ve věku 5 let Josef Novák, nar. 04. 04. 2012
- dítě ve věku 7 let Marie Ivánková, nar. 05. 05. 2000

Žádost ze dne 01. 11. 2017 o dávku pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení.

Dne 07. 11. 2017 bylo provedeno sociální šetření v místě faktického bydliště výše jmenovaného. Sociálním šetřením bylo zjištěno, že žadatel nemá označen zvonek a na základě této skutečnosti bylo žadateli do schránky vloženo oznámení o provedeném sociálním šetření, kdy byla vepsána poznámka, aby si označil zvonek a oznámil tuto skutečnost zdejšímu úřadu - oddělení dávek pomoci v hmotné nouzi. Dle 08. 11. 2017 byl zdejšímu úřadu – sociální pracovníci, doručen e-mail od žadatele, že nedostatky napsal a zvonek je již označen, přičemž se jedná o zvonek č. 12, byt č. 12 v 4. NP.

Dne 10. 11. 2017 bylo provedeno opakované sociální šetření v domácnosti žadatele a jeho rodiny. Zvonek byl označen řádně. Během sociálního šetření byla dle občanského průkazu zkontrolována totožnost žadatele: číslo OP 000 000 000, platnost OP do 01. 01. 2020.

OSOBNÍ A SOCIÁLNÍ ANAMNÉZA

Otec Evžen Novák – Ženatý, bez stanovované vyživovací povinnosti, bez movitého či nemovitého majetku, bez stavebního spoření či kapitálového životního pojištění. V současné době má pan Novák uzavřeno pouze penzijní spoření, kdy doložil zdejšímu úřadu doklad o výši penzijního spoření, kdy nemá naspořenou vysokou částku a zdejší úřad k tomu spoření nepřihlíží a v současné době nejsou na penzijní spoření vkládány žádné finanční prostředky. Pan Novák v roce 2016 zrušil bankovní účet, o čemž doložil potvrzení.

V současné době pan Novák pobírá invalidní důchod I. stupně ve výši 5 450 Kč. Invalidní důchod mu byl přiznán v 05/2016, kdy mu byla zjištěna renální insuficience (nedostatečná funkce ledvin) v nízkém stadiu. V současné době je pod dohledem nefrologické ambulance v Ostravě-Městská nemocnice Ostrava, MUDr. Bučka. Dietní stravování v současné době není nařízeno.

Výše jmenovaný pan Novák má vzdělání střední odborné bez maturity v oboru instalatér na SŠ Ostrava-Zábřeh. Výše jmenovaný byl dlouhodobě zaměstnán u Fa Topenáři jako instalatér. Z důvodu zhoršeného zdravotního stavu musel zaměstnání ukončit, byl krátkodobě v evidenci uchazečů o zaměstnání s nárokem na podporu v nezaměstnanosti, v měsíci 05/2016 mu byl přiznán invalidní důchod. V rámci nároku na dávky pomoci v hmotné nouzi je pan Novák veden v evidenci uchazečů o zaměstnání u Úřadu práce a to od 31. 10. 2017, neboť pokud by v evidenci uchazečů o zaměstnání u UP nebyl, nebyl by považován za osobu v hmotné nouzi. Nemusel by být evidován pouze v případě, že by byl invalidní v III. stupni. V současné době má pan Novák požádán o zvýšení invalidity, čeká na rozhodnutí ČSSZ.

Paní Nováková (manželka žadatele) – paní Nováková je rozvedená, rozená Polníčková, poté se jmenovala Ivánková, v současné době je manželkou pana Nováka. Paní Nováková nemá žádnou stanovenou vyživovací povinnost. Má dvě nezletilé, nezaopatřené děti se svým bývalým manželem panem Zdenkem Ivánkem, přičemž dcera Marie byla svěřena do péče paní Novákové a syn Marián byl svěřen do péče bývalého manžela pana Ivánka. Na základě skutečnosti, že každý z rodičů má v péči jedno z nezletilých dětí, byla uzavřena u soudu dohoda, že žádný z rodičů nehradí výživné na dítě. Paní Ivánková byla

dotazována na příjem svého bývalého manžela, kdy bylo sděleno, že pan Ivánek je OSVČ a jeho měsíční příjem činil v průměru až 50 000 Kč měsíčně a byla poučena o skutečnosti, že by si mohla zvýšit příjem vlastním přičiněním a měla by podat návrh k soudu na stanovení výživného na svou nezletilou dceru Marii. Poučení porozuměla a bylo jí poskytnuto základní sociální poradenství, kdy byla odkázána na Úřad Městského obvodu Moravská Ostrava a Přívoz (kde má dcera trvalé bydliště), aby se sociálními pracovníky konzultovala celou situaci ohledně stanovení výživného pro nezletilou.

Paní Nováková nevlastní žádný nemovitý majetek, nemá stavební spoření či kapitálové životní pojištění. Vlastní movitý majetek – automobil zn. Škoda Octavia, přičemž vozidlo využívá k převážení postiženého dítěte a není tedy požadován ze strany zdejšího úřadu prodej movité věci. K vozidlu výše jmenovaná doložila malý a velký technický průkaz a doložila dokument prokazující, že obdržela v roce 2016 příspěvek na nákup motorového vozidla.

Paní Nováková má vzdělání v oboru ekonomickém – hospodářská politika a správa, kdy dokončila inženýrský titul. Po dobu několika měsíců pracovala paní Nováková ve firmě svého strýce jako mzdová účetní, poté nastoupila na mateřskou dovolenou a poté přešla na rodičovský příspěvek. Po narození postiženého syna se plně věnovala jeho výchově a nyní opět pobírá dávku státní sociální podpory – rodičovský příspěvek ve výši 3 800 Kč. Po dobu prvních 9 měsíců dítěte pobírala RP ve výši 7 600 Kč.

V současné době paní Nováková primárně pečuje o nezletilé dítě ve věku do 4 let, na základě čeho jí vzniká nárok na rodičovský příspěvek a pečuje o postiženého syna ve III. stupni závislosti, kdy pobírá příspěvek na péči ve výši 9 900 Kč a vzhledem ke zvýšenému příspěvku na péči, kdy splnila veškeré zákonem stanovené podmínky, je jí příspěvek na péči zvýšen o částku 2 000 Kč. Příspěvek na péči tedy činí částku 11 900 Kč a není rodině započten do příjmu vzhledem ke skutečnosti, že osoba závislá a osoba pečující jsou společně posuzovanými.

Marie Ivánková – dcera žadatelky. Otcem nezl. Marie je výše jmenovaný pan Ivánek, bývalý manžel paní Novákové a s dcerou se stýká pravidelně dle rozsudku soudu, co čtrnáct dní o víkendu. Vzhledem ke skutečnosti, že není hrazeno výživné, či se otec dítěte nezajímá

o hrazení mimoškolních aktivit a hrazení ostatních výdajů pro dceru (např. školní pomůcky, škola v přírodě apod.). I na základě této informace bylo paní Novákové doporučeno konzultování situace na oddělení SPOD. Na nezletilou Marii není stanoveno žádné výživné z výše uvedeného důvodu. V současné době má nezl. Marie věk 7 let a dochází na základní školu v Ostravě do 2. třídy. Třídním učitelem nezl. Marie je pan Mgr. Nováček. Dětským lékařem nezl. Marie je MUDr. Marie Ponížilová. Nezl. Marie nemá žádné stavební spoření či životní pojištění. Docházka do základní školy je dle slov zákonného zástupce v pořádku a školní výsledky jsou v normě.

Antonín Novák – syn žadatele a jeho manželky. V současné době je věk dítěte 2 roky. Paní Nováková, vzhledem k péči o dítě do 4 let věku, pobírá rodičovský příspěvek. Syn je v současné době v péči rodiče. Nedochozí do žádného předškolního zařízení. Nemá žádné stavební spoření.

Josef Novák – 5 let věk. Syn žadatele a paní Novákové. Syn prozatím nemá nárok na žádné dávky ze systému důchodového pojištění. Žadatelce bylo poskytnuto základní poradenství ve stylu žádosti o invalidní důchod. Syn v současné době má diagnostikovanu středně těžkou mentální retardaci, Downův syndrom a částečné postižení očí. Paní Nováková pečuje o nezletilého syna, kdy pobírá příspěvek na péči 11.900 Kč. Syn v současné době nenavštěvuje žádné předškolní zařízení, ale paní Nováková zařizuje předčasně umístění syna do základní školy pro děti s kombinovanými vadami v Ostravě-Hulvákách, kdy se jedná o soukromou základní školu, ale ředitelka p. Dagmar Mazáková je seznámena se stavem dítěte a je schopna snížit měsíční platbu za dítě.

V současné době má syn diabetickou dietu, kdy byla potvrzena diabetologickou ambulancí a částka životního minima syna je zvýšena o částku 1 130 Kč, vzhledem k vyhlášce. Syn diabetickou dietu v současné době řádně dodržuje a je zde možné jednání i o dietě celiakické, kdy matka dítěte čeká na vyšetření u gastroenterologa.

BYTOVÁ ANAMNÉZA:

Výše uvedená rodina žije v nájemní formě bydlení bez TP. Během řízení o dávce bylo zjištěno, že v nájemní smlouvě je uvedeno, že si majitel nemovitosti – bytu nepřeje,

aby zde žadatel či společně posuzované osoby měly nahlášeny TP. Vzhledem ke skutečnosti, že je tato informace uvedena v nájemní smlouvě, nemůže zdejší úřad trvat na změně TP a rodina si tak nemůže uplatnit nárok na SPP – Příspěvek na bydlení, neboť nárok na dávku Příspěvek na bydlení je podmíněn TP.

Rodina žije v nájemním bytě o výměře 95 m². Jedná se o byt velikosti 3+1. Byt číslo 12 ve 4. NP. V obývacím pokoji je umístěn rozkládací gauč, kde spí žadatel společně se svou manželkou. Dále je zde kuchyň. Další pokoj obývá postižený syn, a poslední pokoj další dvě nezletilé děti. Jedná se o standardní a přiměřenou formu bydlení. Vaření v domácnosti je plynové, ohřev vody a topení je dálkové.

VYBAVENÍ DOMÁCNOSTI:

V kuchyni se nachází kuchyňská linka, která je majetkem majitele nemovitosti, plynový sporák (majitele nemovitosti), stůl, 4 židle, lednice značky Gorenje, myčka zabudovaná značky Gorenje, mikrovlnná trouba a běžné vybavení kuchyně.

Obývací pokoj – rozkládací gauč, 2x křeslo, taburet, konferenční stůl, obývací stěna. A v obývacím pokoji se nenacházejí koberce, vzhledem ke zdravotnímu stavu syna. Dětský pokoj – poschodová postel, 2x psací stůl, 2x židle, 1x PC, šatní skříň. Pokoj postiženého syna – polohovatelná postel, šatní skříň, zdravotní pomůcky běžného charakteru, křeslo, stůl.

Sociální zařízení – WC a koupelna jsou stavebně odděleny. V koupelně se nachází sprchový kout a vana, pračka značky Samsung s bočním plněním, pánská, dámská a dětská kosmetika.

ZÁVĚREČNÉ USTANOVENÍ:

Na základě všech výše uvedených skutečností sociální pracovník navrhuje přiznání dávek pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení při splnění všech zákonem stanovených podmínek a zároveň uvádíme, že není přihlíženo k movitému majetku žadatelky, kdy vlastní osobní automobil značky Škoda. Dále navrhuje postup dle správního uvážení správního pracovníka.

Úkol č. 7 Navýšení příjmů neúplné rodiny podle zákona o pomoci v hmotné nouzi.

Analýza činnosti sociální pracovníce, pozorování, výpočet dávek pomoci v hmotné nouzi - 1. vzorový příklad:

ZÁKLADNÍ INFORMACE O ŽADATELI A SPOLEČNĚ POSUZOVANÝCH OSOBÁCH:

- otec – I. stupeň invalidního důchodu ve výši 5 450 Kč, evidence u Úřadu práce (věk 40 let)
- matka – rodičovský příspěvek ve výši 3 800 Kč, pečuje o dítě ve III. stupni závislosti – příspěvek na péči 9 900 Kč + 2.000 Kč příplatek k příspěvku na péči (32 let)
- 1. dítě – 2 roky (nezletilé, nezaopatřené) – přídavek na dítě 500 Kč
- 2. dítě – 5 let (nezletilé, nezaopatřené) – přídavek na dítě 500 Kč + diabetická dieta
- 3. dítě – 7 let (nezletilé, nezaopatřené) – přídavek na dítě 610 Kč

Tabulka č. 13 Náklady na bydlení:

Položka	Částka
Smluvní nájemné	4 800,00 Kč
Vodné a stočné	1 200,00 Kč
Měsíční záloha na topení	800,00 Kč
Ostatní služby (výťah, osvětlení společných prostor)	100,00 Kč
Měsíční záloha na elektrickou energii	680,00 Kč
Měsíční záloha na plyn	150,00 Kč
Náklady na bydlení celkem	7 730,00 Kč

(zdroj: vlastní úprava)

Rodina bydlí v nájemní formě bydlení. Příspěvek na bydlení – dávka státní sociální podpory rodině nemůže být poskytována, neboť v bytě nemají osoby trvalé bydliště (uvedeno v nájemní smlouvě, že si majitel nemovitosti trvalý pobyt nepřije). Vaření je v domácnosti na plynu, ohřev vody dálkově a vytápění dálkové.

Odůvodněné náklady na bydlení činí 7 730 Kč.

Diabetická dieta u pětiletého dítěte má vliv na poskytování dávek pomoci v hmotné nouzi z důvodu, že se částka živobytí dítěte zvyšuje o částku 1 130 Kč.

Žádost výše uvedené rodiny byla podána dne 01. 11. 2017. Během řízení o dávkách bylo provedeno sociální šetření v domácnosti rodiny, aby byly zjištěny sociální a majetkové poměry rodiny, kdy nebyly zjištěny sociálním pracovníkem žádné pochybnosti.

Rodina je nemajetná, nemá stavební spoření či kapitálové životní pojištění. Matka vlastní pouze osobní automobil zn. Škoda Octavia – k movitému majetku není přihlíženo z důvodu, že rodina potřebuje vozidlo z důvodu postiženého dítěte a není tedy vyžadován prodej majetku. Žádná z osob nemá žádnou stanovenou vyživovací povinnost.

Příspěvek na péči není do příjmu rodiny započten a to z důvodu, že osoba pečující je v okruhu společně posuzovaných osob s dítětem. Pokud by osoby nebyly společně posuzovány a matka by žila v jiné domácnosti, byl by jí příspěvek na péči započten do příjmu.

Pro výpočet dávky příspěvek na živobytí snižujeme příjem rodiny o přiměřené náklady na bydlení (pokud náklady na bydlení vznikají) a přiměřené náklady na bydlení činí 30 % z příjmů.

VÝPOČET DÁVKY PŘÍSPĚVEK NA ŽIVOBYTÍ:

Přihlíženo k příjmům za období tří kalendářních měsíců před podáním žádosti, tedy v období srpen až říjen 2017:

Tabulka č. 14 Posouzení čtvrtletního příjmu

	VIII. 2017	IX. 2017	X. 2017
Invalidní důchod	5 450 Kč	5 450 Kč	5 450 Kč
Započtený poměr invalidního důchodu (80 %)	4 360 Kč	4 360 Kč	4 360 Kč
Rodičovský příspěvek	3 800 Kč	3 800 Kč	3 800 Kč
Přídavek na dítě 1. v pořadí	500 Kč	500 Kč	500 Kč
Přídavek na dítě 2. v pořadí	500 Kč	500 Kč	500 Kč
Přídavek na dítě 3. dítě v pořadí	610 Kč	610 Kč	610 Kč
Příjem rodiny	9 770 Kč	9 770 Kč	9 770 Kč

(zdroj: vlastní úprava)

Tabulka č. 15 Výpočet částky životního minima rodiny

Pořadí osoby	Výše životního minima
1. osoba v domácnosti	3 410 Kč
2. osoba v domácnosti	2 830 Kč
Nezaopatřené dítě do 6 let věku	1 740 Kč
Nezaopatřené dítě do 6 let věku	1 740 Kč
Nezaopatřené dítě od 6 do 15 let věku	2 140 Kč
Dietní stravování	1 130 Kč
Životní minimum rodiny	12 990 Kč

(zdroj: vlastní úprava)

- součin příjmu a koeficientu: $9\,770 * 0,30 = 2\,931$
- oprávněné náklady na bydlení: $9\,770 - 2\,931 = 6\,839$
- určení výše příspěvku na živobytí: $12\,990 - 6\,839 = 6\,151$

Na základě podání dávky a prozkoumání skutečností, které by mohly výplatu dávky ovlivnit, bylo výpočtem zjištěno, že této rodině, při současných příjmech vzniká nárok na dávku příspěvku na živobytí ve výši 6 151 Kč pro kalendářní měsíc listopad 2017.

VÝPOČET DÁVKY DOPLATKU NA BYDLENÍ:

Tabulka č. 16 Zkoumané částky pro posouzení výpočtu dávky doplatku na bydlení

Zkoumané položky	Částka
Odůvodněné náklady na bydlení	7 730 Kč
Příspěvek na živobytí	6 151 Kč
Příspěvek na bydlení	0 Kč
Příjem rodiny (nesnížený o přiměřené náklady na bydlení)	9 770 Kč
Celkem v rozdílu	-8 191 Kč

(zdroj: vlastní úprava)

- rozdíl odůvodněných nákladů na bydlení, příspěvku na živobytí, příspěvku na bydlení a příjem rodiny: - 8 191 Kč
- k tomuto získanému rozdílu se přičte částka životního minima rodiny:
 $- 8\,191 + 12\,990 = 4\,799$

Přiměřené náklady na bydlení (2 931) a doplatek na bydlení (4 799) činí odůvodněné náklady na bydlení 7 730 Kč a rodině jsou tedy pokrývány veškeré náklady na bydlení.

Analýza činnosti sociální pracovnice, pozorování, výpočet dávek pomoci v hmotné nouzi – 2. vzorový příklad:

ZÁKLADNÍ INFORMACE O ŽADATELI A SPOLEČNĚ POSUZOVANÝCH OSOBÁCH:

Žadatel podal žádost dne 01. 11. 2017. Osoby nemají žádný movitý či nemovitý majetek, žádné stavební spoření či kapitálové životní pojištění. Žadatel je rozvedený, nemá žádnou stanovenou vyživovací povinnost. Příjmy jsou posuzovány za předchozí tři kalendářní měsíce za období srpen až říjen 2017.

Rodina bydlí v podnájemní formě bydlení a nevzniká tedy nárok na dávku ze systému státní sociální podpory – příspěvek na bydlení. Přídavek na dítě – dávku státní sociální podpory syn prozatím nepobírá, žádost byla podána v 11/2017.

Tabulka č. 17 Náklady na bydlení

Položka	Částka
Smluvní nájemné	4 500 Kč
Vodné a stočné	400 Kč
Měsíční záloha na topení	500 Kč
Ostatní služby (výtah, osvětlení společných prostor)	100 Kč
Měsíční záloha na elektrickou energii	700 Kč
Měsíční záloha na plyn	150 Kč
Náklady na bydlení celkem	6 350 Kč

(zdroj: vlastní úprava)

VÝPOČET DÁVKY PŘÍSPĚVEK NA ŽIVOBYTÍ:

Tabulka č. 18 Posouzení čtvrtletního příjmu společně posuzovaných osob

	VIII. 2017	IX. 2017	X. 2017
Příjem z výdělečné činnosti	11 515 Kč	11 818 Kč	10 800 Kč
Započtený příjem z výdělečné činnosti (70 %)	8 060,50 Kč	8 272,60 Kč	7 560 Kč
Výživné na nezaopatřeného syna	2 500 Kč	2 500 Kč	2 500 Kč
Příjem z praxe syna	990 Kč	850 Kč	350 Kč
Započtený příjem z praxe	693 Kč	595 Kč	245 Kč
Příjem rodiny	11 253,50 Kč	11 367,60 Kč	10 305 Kč
Průměrný příjem rodiny	10 975,37 Kč		

(zdroj: vlastní úprava)

Tabulka č. 19 Životní minimum rodiny

Pořadí osoby	Výše ŽM
1. osoba v domácnosti	3 410 Kč
Nezaopatřené dítě od 15 let věku	2 450 Kč
Životní minimum rodiny	5 860 Kč

(zdroj: vlastní úprava)

- součin příjmu a koeficientu: $10\,975,37 * 0,30 = 3\,292,61$
- oprávněné náklady na bydlení: $10\,975,37 - 3\,292,61 = 7\,682,76$
- určení výše příspěvku na živobytí: $12\,990 - 6\,839 = 6\,151$

Částka životního minima rodiny (5 860 Kč) je nižší než příjem snížený o přiměřené náklady na bydlení (7 682,76 Kč). Na základě této skutečnosti tedy nevzniká nárok na příspěvek na živobytí.

VÝPOČET DÁVKY DOPLATKU NA BYDLENÍ:

Dávka systému pomoci v hmotné nouzi doplatku na bydlení nevzniká v případě, že příjem snížený o přiměřené náklady na bydlení překročí 1,3násobek životního minima rodiny:

- koeficient 1,3násobku životního minima rodiny: $5.590 * 1,3 = 7.267,00$
- příjem snížený o přiměřené náklady na bydlení: 7 682,76

Na základě této skutečnosti nevzniká rodině nárok na doplatek na bydlení.

ZÁVĚR

Diplomová práce je rozdělena do čtyř navazujících kapitol, které vzájemně doplňují informace k problematice rozvodů a především finanční situaci neúplné rodiny v době po rozvodu. Práce vychází z různých disciplín, které upravují problematiku z pohledu práva, psychologie a sociální práce. První kapitola se věnuje problematice sociální události rozvodu manželství. Vymezuje problematiku psychorozvodu a jeho dopadu na zúčastněné strany. Také definuje problematiku rozvodů z pohledu platné právní legislativy České republiky. Druhá kapitola je věnována problematice finanční situace neúplné rodiny, kde jsou vymezeny možné principy rodinné politiky, vyživovací povinnosti a také systému sociálního zabezpečení České republiky. Třetí kapitola je věnována problematice sociální práce, která může působit na jedince v rozvodu a po rozvodu. Poslední, čtvrtá kapitola je věnována empirickému šetření, kde za pomoci exploračního výzkumu dochází k popisu činnosti sociálních pracovníků vybraných sektorů.

Práce je zaměřena na posouzení finanční situace neúplné rodiny a vymezení možných způsobů, jak tuto nepříznivou životní situaci řešit. Práce poukazuje na současné podmínky pro vznik nároku na výživné, dávky ze systému sociálního zabezpečení České republiky, kde je zapotřebí orientace v platné právní normě. Tato problematika je souhrnně vymezená s aplikací na empirické šetření, kde se poukazuje na využívané postupy práce sociálních pracovníků.

V rámci empirického šetření jde o sběr praktických údajů za pomoci využití techniky terénního průzkumu. Tento průzkum byl prováděn v průběhu studia a odborných praxí v sociálních službách, které se této problematice věnují, tj. oddělení pomoci v hmotné nouzi, občanské poradny, terénní programy vybraných organizací. Díky tomuto průzkumu došlo k propojení teoretických informací o tom, jak systém funguje v praxi. Také na základě vyhotovení dotazníkového průzkumu byla celá tato spolupráce sociálních pracovníků státních a nestátních sektorů vyhodnocena sociální práce v problematice využívaných přístupů a možných problematických částí práce s touto cílovou skupinou.

Dopadem rozvodu může být také narušená finanční stabilita neúplné rodiny, a to především odchodem jednoho rodiče, který mohl přinášet do domácnosti finanční

prostředky, které byly využívány na náklady spojené s nároky domácnosti a rodiny. Tato situace je nepříjemná pro všechny zúčastněné, a díky tomuto pocitu může docházet k nevyužití nároků na zlepšení takto vzniklých dopadů sociální události.

Díky možnosti využívat sociální služby se může neúplná rodina dostat z takto vzniklé nepříznivé životní situace a po přechodnou dobu zajistit dostatečné příjmy, které pomohou s vyrovnáním se s nově vzniklou situací. Empirické šetření v podobě dotazníkového šetření poukázala na další méně rozpracované okruhy na zlepšení finanční situace neúplných rodin, především zajištění stálého příjmu vlastním přičiněním či využití možnosti nadačních fondů. Práce poukázala na problematiku spolupráce mezi sociálními pracovníky vybraného výzkumného souboru, kdy bylo na této skupině respondentů poukázáno na to, že způsob spolupráce s další organizací využívají sociální pracovníci vybraného výzkumného souboru v poměru 1:1.

Na základě zjištěných informací a sepsání do ucelené podoby jednoho dokumentu, především postupu činnosti sociální pracovníce při řešení finanční situace neúplné rodiny vč. způsobu navýšení z oddělení pomoci v hmotné nouzi bude diplomová práce využita jako metodický podklad pro sociální pracovníky spolupracující občanské poradny, kde sociální pracovníce tyto informace teoreticky předávají svým klientům. Díky praktickému popisu postupu při řešení dávek hmotné nouze budou sociální pracovníce schopny vysvětlit klientům postup při nárokování dávek. Také tento popis výpočtu využijí také sociální pracovníci terénního programu, kteří v rámci prevence bezdomovectví využijí způsob výpočtu pro předběžné zhodnocení příjmu žadatelů o zařazení do sociálního bydlení.

Cílem diplomové práce je ověření postupů sociálních pracovníků státního a nestátního sektoru vč. vyhotovení popisu činnosti sociálních pracovníků státního sektoru, oddělení pomoci v hmotné nouzi. Tento popis je zhotoven na základě dotazníkového průzkumu a také analýzy činnosti sociálních pracovníků dotčeného oddělení. Na základě vytvoření, vyhodnocení a popisu postupu činností sociálních pracovníků byl cíl diplomové práce splněn.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ARENDELL, T. *Mothers and Divorce: Legal, Economic, and Social Dilemmas*. Berkley: University of California Press, 1986.
- BAUM, Detlef. *Výzkumné metody v sociální práci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. ISBN 978-80-7464-390-3.
- BOBEK, Milan a Petr PENIŠKA. *Práce s lidmi: učebnice poradenství, koučování, terapie a socioterapie pro pomáhající profese: s úvodem do filozofie práce s lidmi, systémových věd a psychologie*. Brno: NC Publishing, 2008. Gaia. ISBN 978-80-903858-2-5.
- DUDOVÁ, Radka a Šárka HASTRMANOVÁ. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7330-124-8.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-x.
- KALNICKÝ, Juraj. *HRM - řízení lidských zdrojů*. Ostrava: Repronis, 2012. ISBN 978-80-7329-300-0.
- KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. 7. vydání. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1227-0.
- KRATOCHVÍL, Stanislav. *Manželská terapie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-332-3.
- KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia, 2007. ISBN 978-80-7357-276-1.
- KÜBLER-ROSS, Elisabeth. *O smrti a umírání: co by se lidé měli naučit od umírajících*. Přeložil Jiří KRÁLOVEC. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0911-9.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.
- MUSIL, Libor. *Ráda bych Vám pomohla, ale--: dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9.

NEČASOVÁ, Mirka. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN isbn80-210-2673-1.

NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Jak přežít rozvodové peklo: malý sumář velkých rozvodových hrůz a jak je učinit snesitelnějšími*. Brno: Jota, 2004. ISBN 80-7217-294-8.

PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.

POUPĚTOVÁ, Šárka. *Netrapte se po rozvodu: [právní rozvod a psychorozvod, děti rozvedených rodičů, nový vztah, nová rodina]*. Praha: Grada, 2009. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-2046-3.

REID, WILLIAM, J. *Task Strategies: An empirical Approach to Clinical Social Work*. New York: Columbia University Press, 1992. ISBN 0-231-07550-2.

ŠPIRUDOVÁ, Lenka. *Doprovázení v ošetrovatelství I: pomáhající profese, doprovázení a systém podpor pro pacienty*. Praha: Grada Publishing, 2015. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-5710-0. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

WOLF, Doris. *Když partner odchází-: Praktické rady k překonání osamělosti z rozchodu a rozvodu*. Praha: Ikar, 1994. ISBN 80-85830-23-X.

ZICH, František. *Úvod do sociologického výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola finanční a správní o.p.s., 2004. ISBN 80-86754-19-7.

WEBOVÉ STRÁNKY

ČSÚ. *Obyvatelstvo - roční časové řady* [online]. 2016 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu>.

Obyvatelstvo, rodiny a domácnosti, 2018 <<https://www.czso.cz/csu/czso/1-obyvatelstvo-a-rodiny-a-domacnosti-ukt11d32im>>.

KUCHAŘOVÁ, Věra a kol. *Zpráva o rodině. Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2017, [cit. 2017-08-21]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/30514/Zprava_o_rodine_2017.pdf>.

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Metodický materiál pro sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na děti* [online]. 2010 [cit. 2017-011-25]. Dostupné z: <<http://files.adikia.cz/200000296-3d5d23da7b/Metodick%C3%BD%20pokyn%20na%20sjednocov%C3%A1n%C3%AD%20rozhodov%C3%A1n%C3%AD%20sod%C5%AF%20v%20ot%C3%A1zce%20v%C3%BD%C5%BEivn%C3%A9ho.pdf>>.

MPSV. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí*. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2008 [cit. 2017-06-25]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodinna_politika.pdf>.

PFEIFEROVÁ, Štěpánka. Sladování rodinného a pracovního života a (ne)rovné příležitosti matek samoživitelek. *Feminismus* [online]. 2010 [cit. 2017-012-22]. Dostupné z: <<http://www.feminismus.cz/cz/clanky/sladovani-rodinneho-a-pracovniho-zivota-a-ne-rovne-prilezitosti-matek-samozivitelek>>.

SOUBOR VYBRANÝCH DOKUMENTŮ RADY EVROPY V OBLASTI OCHRANY PRÁV DĚTÍ. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2011 [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/13148/smernice.pdf>>.

PŘÍSPĚVKY V ONLINE ČASOPISECH

BALÁŽ, Roman. Současný stav neohrožuje ani tak rodiny jako samotnou existenci společnosti. *Sociální práce/Sociálna práca* [online]. 2013, 2013 [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: <<http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=482>>.

ZAKOUŘILOVÁ, Eva. Práce s rodinami v rozvodové situaci. *Sociální práce/Sociálna práca* [online]. 2017, 2017 [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <<http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=482>>.

LEGISLATIVNÍ PRAMENY

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2011 Sb. Evropská úmluva o výkonu práv dětí.

Zákon č. 1/1999 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 2/1999 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 34/1998 Sb., Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Podpůrná metodika pro určování výživného	24
Tabulka č. 2 Výše příspěvku na dítě	33
Tabulka č. 3 Výše životního minima	37
Tabulka č. 4 Pohlaví výzkumného souboru	51
Tabulka č. 5 Pracovní působnost výzkumného souboru	52
Tabulka č. 6 Délka praxe sociálního pracovníka k roku 2018 (uvedeno v letech)	52
Tabulka č. 7 Záznam odpovědí na otázku č. 1	54
Tabulka č. 8 Záznam odpovědí na otázku č. 2	55
Tabulka č. 9 Záznam odpovědí na otázku č. 3	56
Tabulka č. 10 Záznam odpovědí na otázku č. 4	57
Tabulka č. 11 Záznam odpovědí na otázku č. 6	60
Tabulka č. 12 Záznam odpovědí na otázku č. 8	63
Tabulka č. 13 Náklady na bydlení:	76
Tabulka č. 14 Posouzení čtvrtletního příjmu	78
Tabulka č. 15 Výpočet částky životního minima rodiny	79
Tabulka č. 16 Zkoumané částky pro posouzení výpočtu dávky doplatku na bydlení	80
Tabulka č. 17 Náklady na bydlení	81
Tabulka č. 18 Posouzení čtvrtletního příjmu společně posuzovaných osob	82
Tabulka č. 19 Životní minimum rodiny	82

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 Záznam odpovědí na otázku č. 5	58
Graf č. 2 Záznam odpovědí na otázku č. 7	61
Graf č. 3 Záznam odpovědí na otázku č. 10	67
Graf č. 4 Záznam odpovědí na otázku č. 11	68

Abstrakt

Diplomová práce definuje problematiku rozvodovosti manželství a především finanční situaci neúplné rodiny. Práce se zaměřuje na právní úpravu problematiky rozvodu. Také definuje způsoby, které nabízí legislativa České republiky ke zlepšení finanční situace neúplné rodiny. Současně práce seznamuje s vybranými přístupy, které mohou sociální pracovníci využít v práci s jednotlivcem, rodinou či skupinou. Empirické šetření práce je zaměřeno na popis postupů sociálních pracovníků a to ve vzorových příkladech. Empirickým šetřením byly získané informace ohledně vytíženosti sociálních pracovníků státního i nestátního sektoru. Také v rámci získaných údajů ze vzorového souboru byly získány údaje o využívání mezioborové spolupráce v řešení potřeb neúplných rodin.

Abstract

The master's thesis defines problematics of divorce rate and especially the financial situation of an incomplete family. The thesis focuses on a legal aspect of a divorce. It also defines means which are offered by the legislation of Czechia in order to ameliorate financial situation of an incomplete family. Concurrently, the thesis introduces selected approaches which can be used by social workers when working with an individual, a family or a social group. The empirical investigation depicts approaches used by social workers in sample situations. The empirical investigation was used to obtain information on workload of social workers in both state and private sector. Additionally, the data from the sample set includes information on interdisciplinary cooperation when addressing the needs of incomplete families.